

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH MINTAQAVIY MARKAZI

“TARIX O‘QITISH METODIKASI VA ILG‘OR XORIJIY
TAJRIBALAR”

MODULI BO‘YICHA

O‘QUV – USLUBIY MAJMUUA

BUXORO-2024

Modulning ishchi dasturi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy, o'rta maxsus va professional ta'lim vazirligining 2024-yil 6-sentabrdagi 333-sonli sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan namunaviy o'quv reja va dastur asosida ishlab chiqilgan.

Mazkur ishchi o'quv dasturi Buxoro davlat universiteti Kengashining 2024 - yil 24-avgustdagi 9-sonli yig'ilish qarori bilan tasdiqlangan.

Tuzuvchi: **K.J.Rahmonov**—BuxDU Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, p.f.d(DSc).

Taqrizchi: **Sh.A.Hayitov** - BuxDU Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası professori, t.f.d.

Ishchi o'quv dasturi Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Ilmiy-metodik

Kengashining qarori bilan tasdiqqa tavsiya qilingan.

(202_-yil "____" _____dagi ____-sonli bayonnoma)

MUNDARIJA

I.	ISHCHI DASTUR	4
II.	MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI	11
III.	NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	14
IV.	AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	28
V.	GLOSSARIY	66
VI.	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	71

I.

Ishchi dastur

Kirish

Ushbu ishchi dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 dekabrda “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik liseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4910-son hamda Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 1 iyundagi “Akademik liseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzduksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi 296-son Qarorlarida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar hamda namunaviy dastur mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u zamonaviy talablar asosida malaka oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda akademik liseylar pedagog xodimlarining kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni maqsad qiladi.

Ishchi dastur doirasida berilayotgan mavzular orqali akademik liseylarda faoliyat olib borayotgan tarix yo‘nalishi pedagoglarni tarix o‘qitish metodikasi va ta’lim texnologiyalariga oid bilimlar darajasini kengaytirish va chuqurlashtirish hisobiga ularning pedagogik mahorat va kasbiy kompetentligini muntazam takomillashtirish bilan bog‘liq bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari ta’minlanadi.

Modulning maqsadi va vazifalari

“Tarix o‘qitish metodikasi va ilg‘or xorijiy tajribalar” **modulining maqsadi:** pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi tinglovchilarini tarix ta’limiga oid bilimlarini takomillashtirish, shuningdek tarix fanining nazariy va metodologik asoslariga doir chet el tajribalari va muammolarni aniqlash va tahlil etishdan iborat.

Modulning vazifalari:

“Tarix o‘qitish metodikasi va ilg‘or xorijiy tajribalar” nazariyasini chuqur o‘rgatish, hamda o‘qitish jarayonining tarkibiy qismlari, maqsadi, mazmuni, o‘qitish uslublari, natijalari o‘rtasidagi bog‘lanishlarni asoslab berish. Shuningdek xorijdagi

o‘quv yurtlaridagi o‘qitish tajribalari bilan ham tanishtirishdan iborat.

Modul bo‘yicha tinglovchilarning bilimi, ko‘nikmasi, malakasi va kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar

“Tarix o‘qitish metodikasi va ilg‘or xorijiy tajribalar” kursini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida

Tinglovchi:

- Tarix sohasi bo‘yicha Respublikada ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirishning ustivor yo‘nalishlarini va ularning mohiyatini;

- yangi innovasion va pedagogik texnologiyalarni va ularning xalqaro qiyosiy tahlilini;

- Tarix sohasiga oid yangi nazariy qarashlar va konsepsiyalarni, ilmiy natijalar, ilmiy adabiyotlar yoki ilmiy-tadqiqot loyihalarini tahlil qilishni;

- Tarix sohasiga oid amaliy va nazariy masalalarini yechishi, yangi texnologiyalarni va dasturlar paketlarini qo‘llashni;

- o‘tkazilayotgan ilmiy-tadqiqot loyihalari mavzusi bo‘yicha modellar, algoritmlar, metodlar tadqiqot qilishi va ishlab chiqishni ***bilishi zarur***;

Tinglovchi:

- o‘quv fanlarini o‘qitish metodikasini egallash;

- namunaviy metodikalar va boshqalar bo‘yicha eksperimental tadqiqotlarni o‘tkazishi va ularning natijalarini qayta ishlash;

- Tarix va tarixiy fanlar sohasida axborot texnologiyalari yordamida mustaqil ravishda yangi bilim va amaliy ko‘nikmalarni egallashi hamda ulardan amaliy foydalana olish qobiliyatiga ega bo‘lish;

- yangi g‘oyalarni yaratish va ilmiy-tadqiqot ishlarini mustaqil olib borish qobiliyatiga hamda ilmiy jamoada ishlash. ***ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak***;

Tinglovchi:

- tinglovchilarni o‘ziga jalb qilgan xolda yangi pedagogik texnologiyalar, ilg‘or xorijiy tajribalar asosida fanni tushuntirish;

- Tarix va tarixiy fanlar sohasi bo‘yicha faoliyatning ilmiy, ishlab chiqarish va ijtimoiy sohalarida faol ishtirok etish;

- ish bo'yicha muloqotda bo'lish vositasi sifatida xorijiy tillardan birini erkin co'zlashuv *malakalarga ega bo'lishi kerak:*

Tinglovchi:

- zamonaviy va innovasion ta'lim muhitini boshqarish;
- tarix bo'yicha zamonaviy va innovasion ta'lim texnologiyalariga asoslangan o'quv-bilish faoliyatini tashkil etish;
- tarix soxasi bo'yicha tinglovchilarning izlanishli-ijodiy faoliyatga jalb etish kompetensiyalarni egallashi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“Tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar” moduli materiallari bilan kurs tinglovchilarini tanishtirish ma'ruza va seminar mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o'qitish jarayonida ta'limining zamonaviy usullari, kompyuter texnologiyalari, internet tarmog'idan olingan yangiliklarni qo'llash usulidan foydalaniladi. Ma'ruza darslarida prezentasiya usulida, amaliy mashg'ulotlarda esa yangi laboratoriya, aqliy xujum, guruxli fikrlash usullaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Amaliy mashg'ulotlarda dars o'tish jarayonida tarix darslarining samaradorligining oshirib borishning asosiy yo'llarini yangi xorijiy pedagogik texnologiyalarni qo'llash asosida olib boriladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan gumanitar va ijtimoiy – iqtisodiy (pedagogika, psixologiya), umumkasbiy (O'zbekiston xalqlari tarixi, jaxon tarixi, tarixshunoslik, manbashunoslik va h. k.) va ixtisoslik (O'rta Osiyoning qadimgi va o'rta asr shaharlari tarixi, xalqaro munosabatlar va diplomatiyasi tarixi, O'rta Osiyo tasavvuf xarakatlari tarixi va h. k.) o'quv modellari bilan uzviy bog'langan holda pedagoglarning tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar fani bo'yicha kasbiy pedagogik tayyorgarlik darajasini orttirishga hizmat qiladi.

Modulning ta'limdagi o'rni

Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar tarix o‘qitish metodikasini o‘qitish va o‘rganish jarayonlarini tahlil etish, amalda qo‘llash va baholashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo‘ladilar.

Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil ta’lim
			Jami	jumladan		
				Nazariy	amaliy mashg‘ulot	
1.	Tarix fanini o‘qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan sifatida	2	2	2		
2.	Tarix darslari va zamonaviy xorijiy tajribalar	2	2		2	
3.	Tarix fanini o‘qitishda xorijiy pedagogik va ta’lim texnologiyalaridan foydalanish	2	2		2	
	Jami:	6	6	2	4	

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-Mavzu: Tarix fanini o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan sifatida

Tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar fanining mazmuni, maqsadi va uni tashkil etish metodlari. Tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar fanining hozirgi jamiyatdagi xolati va rolini tahlil etish. O'zbekistonda tarix o'qitish metodikasini pedagogik fan sifatida shakllanishi va xorijiy davlatlar tarixi va metodikasi bilan bog'liqligi. Tarix fanining nazariy va metodologik asoslari, tarix fani va hozirgi zamon jamiyati.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-AMALIY MASHG'ULOT: Tarix darslari va zamonaviy xorijiy tajribalar.

O'zbekistonda tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar, va yangicha munosabatlar. Tarix darslariga bo'lgan umumiy pedagogik va didaktik talablar asosida zamonaviy dars variantlarini eksperimental tajribalar asosida ishlab chiqish. Zamonaviy tarix darslariga bo'lgan ilmiy-metodik va didaktik talablar.

2-AMALIY MASHG'ULOT: Tarix fanini o'qitishda xorijiy pedagogik va ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.

Hozirgi zamon jamiyatida ta'lim jarayonlarining rivojlanishi. Ta'lim sohasida pedagogik jarayonlarga texnologik nuqtai-nazardan yondashish. Tarix fanini o'qitishda ilg'or xorijiy tajribalar, texnologik yondashuv va o'quv jarayonini aniq vositalar yordamida boshqarish. Bugungi kunda tarix ta'limi jarayonida interfaol uslublar, innovasion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llashga bo'lgan qiziqishni ortib borishi. Tarix o'qitishda yangi pedagogik texnologiya va pedagogik mahoratga oid bilim, tajriba va malakalarni oshirib borishi. Texnologiya bu- o'quv jarayonini tashkil etish usullari, materiallar, odamlar, muassasalar va tizimlar xaqidagi fikrlar timsoli ekanligi. Ta'lim tarbiya

jarayonida pedagogik texnologiyalarin qo'llash ishlarini birinchi bor amalga oshirda xorij olimlari B.Blum, D.Kratvol, N.Granlund, Dj.Kerolla, Dj.Blok, L.Anderson va boshqalarning faoliyati. AQSH, Germaniya va Yaponiya olimlarining pedagogik texnologiyalarga bergan ta'riflari. Pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etishni MDH mamlakatlari ichida birinchilar qatorida xar tomonlama ilmiy-metodik jihatdan asoslab bergan olimlar-V.P.Bespalko, V.M.Monaxov, M.V.Klarin, I.Ya.Larner, B.L.Farberman va boshqalarning asoslari.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” “O‘zbekiston”, 2021.- 464b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

7. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 22 yanvar “2022 - 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 26 sentyabr “Oliy ta’lim muassasalariga kirish uchun nomzodlarni maksadli tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ-3290-sonli Qarori..
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 dekabrdagi “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik liseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-4910-son Qarori.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 1 iyundagi

“Akademik liseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risda” 296-son Qarori.

Sh. Maxsus adabiyotlar

13. Ahmedov B . O‘zbekiston tarixi manbalari. (Qadimgi zamon va o‘rta asrlar):Tarix muallimlari, talabalar va yuqori sinf o‘quvchilari uchun qo‘llanma.- T.:“O‘qituvchi”,2001.-352 b.

14. Jo‘rayev R.H., Zunnunov A. Ta‘lim jarayonida o‘quv fanlarini integratsiyalashtirish omillari. O‘qituvchilar uchun o‘quv qo‘llanma. -T.: Sharq, 2005.-80 b.

15. Ochilov M. Muallim- qalb me‘mori. -T.: O‘qituvchi, 2001.-430 b.

16. Baubekova G. Pedagogicheskoye masterstvo.- T.,2000.

17. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A.Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.

18. Imomnazarov M., Eshmuxamedova M. Milliy ma‘naviyatimiz asoslari. - T.: Toshkent islom universiteti.- 2001.

19.Ishmuhamedov R. O‘quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uslubiyati. - T.: RBIMM, 2008. - 68 b.

20.Ishmuhamedov R.J, Abduqodirov A., Pardayev A.Tarbiyada innovasion texnologiyalar (ta‘lim muassasalari o‘qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar).-T.: Iste’dod, 2010.-140 b.

21.Kodjaspirova G.M. Pedagogika v sxemax, tablisax i opornyx konspektax./ M.:Ayriss-press, 2006.

22.Tolipov U., UsmonboyevaM. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. -T.: 2006.

23. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumta‘lim maktabida o‘qitish metodlari -T.:O‘qituvchi, 1990.- 229 b.

24. Golish L.V. Faol o‘qitish usullari: mazmuntanlash, amalga oshirish. Ekspress qo‘llanma. -T.: TESIS, 2001.-38 b.

25. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. -T.,2003.

26. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot.-T.: Fan, 2005. -205 b.

27. Safin D.V., Musina R.G. Ta'lim berish va o'qishning interfaol usullari. O'quv qo'llanma. -1-modul. Interfaol o'qitishning nazariy asoslari.-T., 2007.
28. Yo'ldoshev S.V. Tarix o'qitish metodikasi. Darslik. Farg'ona. "Clasic" 2022.
29. Bhuvan Garg. Teachingofhistory. India. New Delhi.: Rajatpublications. 2010.
30. JamesB. M. Schick., TeachingHistory Witha Computer: A CompleteGuidefor CollegeProfessors. USA. 2009.
31. Ispolzovaniye informasionnyx texnologiy v obuchenii istorii i Obshchestvoznaniya. - M., 2009.
32. Grinin L. Ye. O stadiyax evolyusii gosudarstva. Problemy teorii // Istoriya i sovremennost. 2006. №1.

IV. Internet saytlar

33. <http://yedu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
34. <http://lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi
35. <http://lib.bimm.uz> – Oliy ta'lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish bosh ilmiy-metodik markazi
36. <http://ziyonet.uz> – Ta'lim portali ZiyonET
37. <https://tarixinstituti.uz/uzb/> Bo'limlar
38. <http://www.istedod.uz> - "Iste'dod" jamg'armasi sayti
39. <http://www.yedunet.uz> - maktablar, o'quvchi va o'qituvchilar sayti.

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI

Mashg‘ulotda jarayonida qo‘llaniladigan «Aqliy hujum» usuli

Aqliy xujum	-(breynstorming – miya buroni), amaliy va ilmiy muammolarni yechishda jamoa bilan ma’lumot yig‘ish
Usulni asosiy g‘oyasi	-g‘oyalar to‘plash, ularni baholash va tahlil qilish, ajratish. “Aqliy hujum”ni olib boruvchining xatti-xarakati uchun bu g‘oya asosiy ko‘rsatgich bo‘lib, ishtirokchilarni imkoniyat qadar ko‘p g‘oyalar taklif qilishga undaydi.
Qoidalari	Imkoni boricha ko‘proq g‘oyalarni taklif etish (jamlash), ularni talqin qilish, muammolarni yechish va ularni doskaga yozib qo‘yish.
Ta’lim beruvchi	Qatnashchilarni 3-4 guruxga bo‘ladi va xar biriga muammolar taklif etadi (Ilova 1) -Ishtirokchilarni qo‘llab-qo‘vvatlaydi (imo-ishora, jilmayish, xa-yo‘q so‘zlari bilan); -yumshoq, ammo astoydil talabalarni boshkalarni tanqid qilishdan kaytarib turadi; -xar bir fikrni o‘zgartirmasdan doskaga yozdirib qo‘yadi; -talabalarni so‘rovga kirishib ketishiga yordam berish va psixologik tuskinlikni yukotish uchun, oldingi yoki shu darsdan kutilmagan, original savollar berib mashq o‘tkazadi (blis so‘rov) (Ilova 2).
Fidbeyk	-har bir g‘oyani muhokama qilish; -eng to‘g‘ri g‘oyalarni qo‘llab-kuvvatlash

Aqliy hujumning maqsadi va qoidalari

Ақлий ҳужумни ўтказишдан мақсад:

- муаммони ҳал қилиш учун ғояларни топиш;
- ғояларни уларнинг аҳамиятлилигига қараб тартиблаш;
- фаол фикрлаш малакасини шакллантириш;
- кутилмаган ғояларни пайдо бўлиш жараёнини намойиш қилиш;
- топилган ғоялардан фойдаланиш кўникмасини шакллантириш.

Ақлий ҳужум қоидалари:

- ғояларни илгари сурилиши босқичида танқид тақиқланади;
- оригинал ҳатто фантастик ғоялар рағбатлантирилади;
- барча ғоялар ёзиб борилади ёки қайд қилинади;
- агар маъқул топса муаллифнинг ўзи ҳам ёзиб боради;
- “ақлий ҳужум” методида қатнашчилар бир-бири билан юридик ва маъмурий жиҳатдан боғлиқ бўлмаслиги зарур;
- таҳлилчилар гуруҳи нисбатан самарали ғояларни таҳлил қилади, синтез қилади, баҳолайди ва танлайди;
- ушбу тадбирни ўтказишда Кейнснинг “ иқтисодчилар адашсалар ҳам уларни ғояси келажак учун хизмат қилади” деган қоида­сига амал қилиш.

Натижа:

- талабалар томонидан муайян назарий билимларни пухта ўзлаштиришга эришилади;
- вақт ажратилади ва қилинади;
- ҳар бир талаба фаолликка интилади;
- уларда эркин фикрлаш лаёқати шаклланади.

O'quv topshiriqlarini bajarish bo'yicha vazifalar

Guruhni 3ta kichik guruhlarga bo'linadi va har bir guruh uchun 5 tadan savol tarqatma material sifatida tarqatiladi.

Izoh: Qaysidir guruh to'la aniq javobni birinchi bo'lib topsa guruhni har bir a'zosiga 1.0 balldan baho qo'yiladi. Agarda guruhdan 1 yoki 2ta talaba to'g'ri javob topsa u xolda ularga 1.0. balldan rag'batlantiriladi.

Мавзу бўйича 1-гuruh саволлари:

1. Дидактик ўйинли дарсларнинг ўзига хос хусусиятлари, мазмуни ва моҳияти.
2. Тарихни ўқитишда фойдаланиладиган дидактик ўйинли дарсларнинг турлари:
3. сюжетли-ролли, ишбилармонлар, конференция, ўйин машқлардан фойдаланиш.
4. Модулли дарсларни ташкил этиш ва ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари,
5. ўқувчиларнинг мустақил ва ижодий ишларини ташкил этиш
6. Модул дастурларини тузиш, ўқув материалларини блокларга, модулларга ажратиш.

Мавзу бўйича 2-гуруҳ саволлари:

1. Муаммоли изланиш характердаги суҳбат, муаммоли баён, муаммоли амалий методлар.
2. “Ақлий хужум” ва мунозарали дарсларни ташкил этиш ва ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари,
3. илмий мунозара ва эркин фикрлаш дарслари.
4. Дидактик материаллар ва ўқув топшириқларини тузиш,
5. Ҳамкорликда ўқитиш технологиясининг
6. “Арра” методларидан фойдаланиш бўйича дидактик материаллар ва ўқув топшириқларини тузиш

III. NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1. Мавзу: Tarix fanini o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan sifatida (2 soat)

Reja:

- 1. Kirish. “Tarix o'qitish metodikasi ”fanining predmeti va uning vazifalari.**
- 2.Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi aloqalar.**
- 3.Tarix o'qitish metodikasining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.**

Tayanch so'z va iboralar:

Tarix o'qitish metodikasi fanining fanga kiritilishi, tarixi, rivojlanishi. Fanning tarkibiy qismlari, ijtimoiy fanlar tizimida tutgan o'rni.

O'zbekistonning mustaqil davlat deb e'lon qilinishi respublikamizning bugungi kuninigina emas, balki istiqbolini ham belgilab beruvchi asosiy omildir. O'zbekiston Respublikasining istiqbol yo'li avlod-ajdodlarimizning tarixiy an'analari va ma'naviy merosiga suyangan holda tanlab olinadi. Zotan, mustaqillik yo'li O'zbekiston halqlarining tarixiy an'analari va ma'naviy boyliklarini qayta tiklovchi, yangi mazmun bilan boyituvchi yo'ldir. Bu esa tarix o'qitishni milliy asosga qurishni, xalqimizning mehnasevarlik, do'stlik, mehmondo'stlik, ma'rifatparvarlik kabi an'analari, imon, insof, mehr-oqibat, andisha, or-nomus, Vatanga hamda xalqqa sadoqat kabi oliyjanob fazilatlarini chuqur o'rganishni, ularni asrab-avaylab, yoshlar qalbiga, qon-qoniga singdirish, o'zini anglashga ko'maklashishi, respublikamiz istiqbolli uchun astoydil xizmat qiladigan faollarni yetishtirishni asosiy vazifa qilib qo'yadi.O'zbekiston xalqlari tarixini o'rganish o'quvchilarning bu tarixiy an'analar va oliyjanob fazilatlar manbalarini, ular mustahkam zaminga

egaligini, tarixan tarkib topganligini, avloddan-avlodga o'tib, mazmunan boyib borganligini, jamiyatning ravnaqi va farovonligi, insonlarning ma'naviy kamoloti uchun xizmat qilib kelganligi, ularni bundan keyin ham asrab-avaylab davom ettirish, avlodlarimizning insoniy fazilatlariga sodiq bo'lish o'zlarining muqaddas burchlari ekanligini anglab olishlariga yordam beradi. O'zbekiston xalqlari tarixini o'rganish asosida o'quvchilar bu o'lka xududida qadimdan bir necha o'nlab millat va elatlar yonma-yon yashab kelganligi, ular mahalliy va ajnabiy bosqinchilar zulmiga qarshi birgalikda kurash olib borganligi, o'zbeklar hamisha boshqa millat va xalqlarga alohida hurmat bildirganligi, xalqlar qardoshligi va do'stligini muqaddas, deb ardoqlaganligi, o'zbek xalqining bu tabarruk an'anasi umuminsoniy qadriyatlarga bebaho xissa bo'lib qo'shilganligi, millatlararo munosabatlar keskinlashib turgan hozirgi paytda bu an'ananing hayotiyliги yana bir bor sinovdan o'tayotganligini anglab oladilar. Shuningdek, mustabid hukmdorlar va bosqinchilar hokimiyati yillarida xalqimizning moddiy-ma'naviy boyliklari va go'zal an'analari oyoq-osti qilib toptalgan, shaxsga sig'inish va turg'unlik yillaridagi tanglik, paxta yakkahokimligi, kimyoviy moddalarning haddan tashqari ko'p qo'llanilishi O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-siyosiy rivojlanishiga to'sqinlik qilganligini, ekologik muhitdagi nomutanosibliklarga, Orol fojiasiga, atrof muhit, yer-suv va havoning ifloslanishiga olib kelganligini, odamlarning sog'ligigagina emas, balki irsiyatga ham ta'sir ko'rsatayotganligini o'quvchilar tushunib olishi, ularning hozirgi ekologik muammolarni hal qilishda, jumhuriyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy mustaqilligini mustahkamlashda faol ishtirok etishini ta'minlashda muhim ahamiyatga egadir. O'zbekiston xalqlari tarixini o'rganish o'quvchilarni avlodlarimizning ko'p ming yillik madaniy va ma'naviy merosi, ularni jahon ilmiy tafakkuri va madaniyati taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan fahrlanishga, milliy iftixor tarbiyasini amalga oshirishga yordam beradi. Shunday qilib, O'zbekiston xalqlari tarixi o'qituvchilarining milliy ongini o'stirishda, o'zlikni anglashida, ular siyosiy madaniyatini oshirishda, mustaqil respublikamizning ijtimoiy faol va ma'naviy barkamol kishilarni haqiqiy

inson, vatanparvar qilib tarbiyalashda juda katta imkoniyatlarga egadir. Lekin, hozirga qadar bu imkoniyatlardan yetarli darajada foydalanmasdan kelindi.

Maktabda O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitishning bu imkoniyatlaridan samarali foydalanish o'qituvchiga, uning mazkur tarixning yangilangan mazmunini, uni o'qitish uslubiyatini mukammal bilishiga, ta'lim va tarbiya ishlarini ilmiy asosda uyushtira olishiga bog'liqdir. O'zbekiston xalqlari tarixi bo'yicha ushbu o'quv-uslubiy qo'llanmaning qayta nashr qilinishi shu maqsad uchun xizmat qiladi degan umiddamiz. Pedagogika oliy o'quv yurtlarining tarix fakultetlari talabalariga mo'ljallangan ushbu qo'llanma o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida o'qitiladigan —O'zbekiston tarixi va —Jahon tarixi fanlarining yangi dasturiga muvofiq tayyorlandi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanining asosiy maqsadi eng qadimgi davrdan hozirgi kungacha bo'lgan Vatanimiz va jahon tarixiga oid eng muhim voqealar bilan o'quvchilarni tanishtirish, ularni O'zbekiston va jahon xalqlarining madaniy va ma'naviy merosiga, ilg'or an'alariga, milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, buyuk merosimizning davomchilari hamda uni boyituvchilari bo'lmish munosib vorislarni tarbiyalashdan iborat. Tarix o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan bo'lib, u o'quvchilarga tarixdan puxta bilim berish, ularni milliy istiqlol g'oyasi ruhida tarbiyalash va kamol toptirishda o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida o'qitiladigan tarix kursining maqsadini, ta'lim-tarbiya vazifalari, mazmuni, metod va usullarini hamda tarix o'qitishning eng muhim vositalarini belgilab beradi. Tarix o'qitish metodikasining asosiy fan sifatida oliy o'quv yurtlaridagi tarix fakultetlarining o'quv rejasiga kiritilishi va uni o'rganishdan ko'zda tutilgan kelgusida o'qituvchi bo'lib chiqadigan talabalarni o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning ilmiy asoslari bilan qurollantirishdan iborat. Tarix o'qitish metodikasi o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. O'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix fanining o'qitilishi va o'qitish jarayonining o'rganilishi tarix o'qitish metodikasining predmetini tashkil etadi. O'qitish jarayonining ob'ektiv suratda amal qiladigan o'z qonuniyatlari bor. Ularni bilib olish va ta'lim-tarbiya jarayonida bu qonuniyatlarga amal qilish, ulardan oqilona foydalanish o'rta ta'lim va o'rta maxsus

ta'lim tizimida tarix o'qitishni ilmiy asosda olib borishning muhim shartidir. Tarix o'qitish metodikasi tadqiq etadigan, talabalarning puxta va mukammal bilim olishi va amalda suyanishi kerak bo'lgan tarix o'qitishning umumiy qonuniyatlari nimalardan iborat va ular ta'lim jarayonida qanday namoyon bo'ladi?

Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi aloqalar Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari (maqsadi, mazmuni, o'qitishning metod va usullari, natijalari) o'rtasidagi qonuniyatli aloqalar quyidagicha namoyon bo'ladi: o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida maqsadi, ta'lim-tarbiya vazifalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi o'qitishning mazmuniga, g'oyaviy-siyosiy va nazariy jihatdan pishiq bo'lishiga bog'liq bo'lganidek, o'quvchilarning tarix kursini o'zlashtirish darajasi ham o'z navbatida o'qitishning o'rganiladigan mavzuning maqsadi, ta'lim-tarbiya vazifalari va mazmuniga mos keladigan ta'lim shakllari, o'qitish metod va usullari hamda vositalaridan qay darajada maqsadga muvofiq foydalana bilishiga bog'liqdir.

Shuningdek, o'qitishning natijalari ham o'qituvchining o'qitishdan ko'zlangan maqsadni, uning ta'lim-tarbiyaviy vazifalarini aniq belgilay olishiga, kursning mazmuniga mos tarzda amalga oshirishga yordam bera oladigan metod va usullardan ilmiy asosda foydalana bilishiga bog'liqdir. Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari o'rtasidagi bu o'zaro dialektik bog'lanish natijasida ular bir-biriga o'zluksiz ta'sir ko'rsatib boradi. Tarix o'qitishda ana shu qonuniyatlarga suyanmasdan, ularni e'tiborga olmasdan turib yaxshi natijaga erishib bo'lmaydi.

Prof P.V.Gora tarix o'qitish metodikasi programmasi va leksiya kursining ilmiy asoslariga bag'ishlangan ma'ruzasida o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix ta'limi jarayonining umumiy qonuniyatlarini quyidagi sxemada ifodalab, ularning har qaysisiga izoh beradi.

Tarix o'qitish deganda, tarixiy material vositasida o'quvchilarga bilim berish, ularni milliy istiqlol ruhida tarbiyalash va kamol toptirish vazifalarini amalga oshirish zarur bo'lgan jarayon, o'qituvchi va o'quvchilarning aqliy (ichki) hamda o'quv harakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi.

Tarix kursining mazmuni deganda, birinchi galda tarix dasturida belgilab berilgan tarixiy bilimlar ko'lamini, o'quv materiali: uning asl mazmuni, o'quvchilarning tarixiy materiallarni o'zlashtirish olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o'quv usullari, ko'nikma va malakalari sistemasi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarining eng oddiy shakllarini egallashlari ko'zda tutiladi.

Tarix o'qitishni tashkil qilish deganda, tarixni o'qitish va o'quvchilarning uni o'rganishni tashkil etish, ularning o'rganish faoliyatini o'qituvchilarning boshqarishiga yordam beradigan metod va metodik usullar, o'quvchilardagi mavjud bilimlarni ishga solish ularni ijodiy bilishga yo'naltiriladigan topshiriqlar sistemasi hamda ta'limning turli xil formalari (dars, seminar mashg'ulotlari va boshqalar) tushuniladi.

O'qitishning natijalari deganda esa, o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning maqsad va vazifalarini, mazmunini muvaffaqiyatli ravishda amalga oshirilishi; o'quvchilarning tarix fani asoslarini, tarixiy materialga mos samarali metod va usullarni bilish va bilimlardan foydalana bilish malakalarini puxta o'zlashtirishlari shu asosda o'quvchilarning tarixiy tafakkurini, tasavvuri va nutqini, maxsus va umumiy qobiliyatlarini o'stirish ko'zda tutiladi.

Shunday qilib, o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix ta'limi jarayonining yuqoridagi umumiy qonuniyatlari quyidagi ob'ektiv va qat'iy takrorlanadigan aloqalarda namoyon bo'ladi: o'qitishning maqsadi uning mazmuni bilan belgilanadi, maqsad va mazmuniga mos keladigan o'qitish metodi va usullari tanlanadi, o'qitishning samarasi esa o'qitishda erishilgan qat'iy ijobiy natijalar bilan tekshiriladi, ya'ni tarixiy bilimning sifati, o'quvchilarning kamol topish darajasi bilan o'lchanadi.

Ta'limni muayyan pedagogik maqsadga yo'naltirmoq uchun o'qituvchi o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning maqsadini, uning asosini tashkil qilgan ta'lim-tarbiya vazifalarini aniq belgilab olishi kerak. Biroq, 5-9 sinflarda tarix o'qitish oldida turgan umumiy maqsad bilan ta'lim-tarbiya vazifalarini bilib olishning o'zi kifoya qilmaydi. Shu bilan birga, umumiy vazifalarni

amalgga oshirishda har bir sinfda o'qitiladigan tarix kursining o'rni, vazifalari, o'z navbatida mazkur kursni o'qitishning ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishda uning har bir bo'limi, bo'limdagi mavzular, xatto har bir darsda o'tiladigan mavzuning ham juz'iy vazifalari oldindan belgilab olinishi kerak. Chunki har bir tarix darsining butun tarix kursining umumiy darslar sistemasida tutgan o'rni bor, bu darsda o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitish oldiga qo'yilgan umumiy vazifaning qandaydir elementi yoki bo'lagi xal etiladi.

Tarix o'qitish maqsadlarini belgilashda, avvalo ta'lim va tarbiyaning uzviy birligini, o'qitish davomida o'quvchilarning g'oyaviy-siyosiy saviyasi mutassil o'sib borishini, ularda ko'nikma va malakalar hosil qilishni hamda ijodiy faoliyatga tayyorlanishlarini nazarda tutmoq kerak. Ta'limdan kuzatilgan maqsadlarning muvaffaqiyatli ravishda amalga oshmog'i uchun, ular ilmiy asosda belgilanmog'i lozim. Bu maqsadlar tarix ta'limining mazmuni va vazifalari bilan belgilanadi. Shuningdek, bunda ta'limning boshqa shart-sharoitlari: o'quvchilarning saviyasi, bilimi, ko'nikmalari va malakalari, dars uchun ajratilgan vaqt, darsni o'tish imkoniyatlari va boshqalar ham nazarda tutiladi. Ta'lim maqsadlarining ilmiy asosda belgilanishi ularning realligini ta'minlaydi. Ta'limdan ko'zlangan maqsadlarni o'qituvchi naqadar chuqur anglab olgan bo'lsa, tarix o'qitish mazmunan shunchalik g'oyaviy va tarbiyaviy natija beradi. Binobarin, tarix DTS asosida o'quvchilarga o'rgatiladigan tarix ta'limidan ko'zda tutilgan maqsad, ta'lim-tarbiyaviy vazifalar oldindan aniq belgilanishi o'quvchilar bilimining rivojlanib, chuqurlashib borishiga, voqealarning mohiyatini puxta tushunib olishlariga yordam beradi, zarur ko'nikma va malakalarni yuzaga keltiradi, o'quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini o'stiradi. Tarix o'qitishning samarali bo'lishida o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish muhim rol o'ynaydi. Dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarning bilish faoliyatining bo'lishligi juda ko'p omillarga, avvalo, mashg'ulot mazmunining g'oyaviy va ilmiy-nazariy jihatdan yuqori saviyada bo'lishiga, o'qituvchining eng muhim jonli va ishonarli tarzda ochib bera olishiga va bu voqealarni chuqurroq o'rganib olishning muhimligini o'quvchilarning tushunib olishi hamda ularda o'rganishga ishtiyoq uyg'otish bog'liqdir. Bu o'rinda

o'qituvchining o'quvchilarni mashg'ulot mazmunini o'zlashtirib borishi ustidan qilingan nazorati, o'quvchilar o'rganishini boshqara bilishi, shuningdek ularning yangi bilimlarini o'zlashtirish uchun o'zlaridagi mavjud bilim va malakalardan foydalana bilishi, ya'ni o'zlashtirilgan bilim va egallangan malakalarini aktuallashtirilishi ham muhim ahamiyatga egadir.

O'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix kursi mazmunan juda boy va xilma-xildir. Tarix kursining mazmuni o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida uni o'qitish va o'quvchilarning o'rganish faoliyati orqali ularning ongiga, tarbiyasi va tafakkuriga ta'sir ko'rsatadi, ularning kamol topishiga yordam beradi. Demak, mashg'ulotning mazmuni o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning sifati va samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirishning ham asosiy omili bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun o'qituvchi bilish faoliyatini faollashtirishga ijobiy ta'sir etuvchi va umuman o'qitishning samaradorligini ta'minlovchi metodik usul va vositalarni tanlashda ham o'rganilayotgan tarixiy materialning mazmunini nazarda tutmog'i lozim. Tarix o'qitish metodikasi jarayoning tarkibiy qismlari o'rtasidagi qat'iy takrorlanadigan o'zaro aloqa va bog'lanishlarda namoyon bo'ladigan qonuniyatlarni ochib beradi va tarix o'qitish jarayonini takomillashtirishda ulardan foydalanish yo'l-yo'riqlarini ham ko'rsatib beradi. Demak, tarix o'qitish metodikasi bo'lajak o'qituvchilarni o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari bilan qurollantiradi. Shuningdek, metodika ularni tarix o'qitish jarayonini o'rganishning tekshirish metodlari bilan ham qurollantiradi. Tarix o'qitish jarayoni ikki yo'l bilan o'rganiladi. Birinchisi, kuzatish metodidir. Bu metoddan foydalanganda turli xildagi o'quv-metodik adabiyotlar, o'quvchilarning yozma ishlari, doklidlari, ularning javoblari, o'qitishga berilgan baho va xulosalar bilan tanishib chiqiladi, darslar kuzatiladi, o'quvchilarning bilimi va malakalari o'rganiladi.

Shunday qilib, kuzatish metodidan foydalanganda, tadqiqotchi tarix o'qitishning mavjud tajribasi doirasidan chetga chiqmaydi, uni tabiiy ravishda kuzatadi va o'rganadi.

Ikkinchisi eksperiment metodi. O'qituvchi o'qitish jarayonini o'zi

xohlaganicha uyushtiradi. Xullas, ijodiy ish qiladi va uning bu ishi ilmiy eksperimentga o'xshab ketadi. Biroq, o'qituvchi qilgan ijodiy izlanishlarning ilmiy eksperimentdan farqi, avvalo shundaki, o'qituvchi darsda amaliy vazifani hal qiladi, uning xuloslari esa, o'z faoliyatining natijasi bo'ladi. Ilmiy eksperimentda ko'pchilik o'qituvchilarning ishi uchun umumiy bo'lgan qonuniyatlar tadqiq etiladi, chiqarilgan xulosalar ilmiy asosda rasmiylashtiriladi. Shuning uchun ham tarix o'qitish jarayonini tadqiq etishdagi kuzatish metodini eksperimental tadqiqotdan farq qila bilish kerak.

Tarix o'qitish metodikasi tarix fani bilan o'zviy bog'liqdir. Tarix o'qitish o'quvchilarga tarixiy voqelikni bildirishdan iboratdir. Shu jihatdan o'quvchilarning tarixiy voqelikni bilish yo'llari tarixiy tadqiqotga o'xshab ketadi. O'quvchilar tarixni o'rganishda olimlar tomonidan ilmiy jihatdan tekshirilib ko'rilgan va tahlil qilib chiqilgan faktlar hamda ilmiy xulosalarga asoslanishi bilan birga, ba'zan faktlarni yanada aniqlash, tarixiy faktlardan umumiy xulosalar chiqarish, umumiy xulosalardan yangi faktlarni o'rganish uchun foydalanishlari mumkin. Biroq, o'quvchilarning tarixni o'rganishi ilmiy tekshirishdan farq qiladi. O'qitish jarayonida o'quvchilar tarix fanini va uning ba'zi tadqiqot metodlaridan bilib oladilar.

Shunday qilib, tarix fani va tarix o'qitish metodikasi o'zining alohida o'rganish ob'ekti, vazifasi hamda tadqiqot metodiga ega. Tarix fani kishilik jamiyatining taraqqiyoti jarayonini o'rganadi. Kishilik jamiyatining taraqqiyot qonunlarini bilish o'tmish va hozirgi zamonni yaxshiroq tushunib olishga, kelajakni oldindan ko'rishga imkon beradi.

Metodika o'qituvchilarni o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi qonuniyatli aloqalarni ochib berish bilan birga o'qitishning samaradorligini oshira borish maqsadida tarix o'qitish jarayonini tadqiq etish metodlari bilan ham qurollantiradi. Metodika tarix fani asoslarini ochib berish maqsadida tarixiy manbalar, faktlar va umumiy xulosalardan foydalanadi. O'qitish metodikasi tarix fanining ba'zi bir tekshirish metodlaridan foydalanar ekan, o'quvchilarning bilimlarini yaxshiroq o'zlashtirishlarini va ularni tarix fanining ba'zi tadqiqot metodlari bilan

tanishtirishni ko'zda tutadi. O'quvchilarning yangi faktlarni tahlil etish va ulardan zarur xulosalarni chiqarish paytida o'rgangan bilimlari juda ham mustahkam va ishonarli bo'ladi, shuningdek, o'quvchilar mustaqil fikrlashga o'rganadi, bu ularni tadqiqot olib borishning dastlabki usullari bilan tanishtirishga yordam beradi. Shunday qilib, o'z predmeti, vazifalari va tadqiqot etish metodlariga ega bo'lgan tarix o'qitish metodikasini tarix fanlari qatoriga kiritib bo'lmaydi.

Tarix o'qitishda o'quvchilarning yoshi, bilimi, fikrlash qobiliyati va umuman psixik faoliyatini e'tiborga olmasdan turib, ularning o'quv faoliyatiga samarali ta'sir etib bo'lmaydi. Shu sababli metodika psixologiya fani bilan chambarchas bog'liqdir.

Tarix o'qitish jarayonida ustod va shogirdlar o'rtasida ma'naviy yaqinlik, sog'lom va estetik kayfiyat vujudga keltirishi o'quvchilarning o'quv faoliyatini faollashtiradi, darsning samaradorligini oshiradi.

Psixologiya fani o'quvchilardagi psixik faoliyatning umumiy qonuniyatlarni o'rganadi, metodika esa o'quvchilarning psixik faoliyatini ularning tarixiy materialni o'zlashtirishlari bilan bog'liq bo'lgan tomonlarinigina tadqiq qiladi. Shuningdek, uning o'quvchilardagi psixik faoliyatni tadqiq etish metodlaridan ham qisman foydalanadi. Psixologiya psixik faoliyatning umumiy qonuniyatlarini o'rganadi, metodika esa, tarix o'qitishning mazmuni va metodik usullar bilan psixik faoliyat orqali erishiladigan natijalar o'rtasidagi qonuniyatli bog'lanishlarni o'rganadi. Demak, har ikkala predmetning o'rganadigan ob'ektlari qisman o'xshash bo'lsa-da, vazifalari boshqa-boshqadir.

Shunday qilib, tarix o'qitish metodikasi o'qitishda yaxshi natijalarga erishish, o'quvchilarning tarixiy materialni puxta o'zlashtirishi bilan faoliyati o'rtasidagi qonuniyatli bog'lanishlarni ham o'rganadi, o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishda psixologiya faniga suyanadi, o'quvchilarning psixik faoliyatini o'rganishda psixologik tekshirish metodlaridan foydalanish yo'llarni ham ko'rsatib beradi. Metodika ta'lim-tarbiya haqidagi pedagogika fani, uning tarkibiy qimi bo'lgan didaktika bilan chambarchas bog'langan, uning mustaqil bir tarmog'idir. Metodika pedagogik jihatdan yaxshi natijalarga erishish maqsadida ham tarix o'qitish jarayonini ham, pedagogik jarayon o'qitishda yaxshi natijalarga erishishni ko'zda

tutadi. O'qitish jarayoning o'rgatish metodlari pedagogik metodlar bo'lib, o'qitish natijalarining ko'rsatkichlari ham pedagogik ko'rsatkichlardir. Shunday qilib, tarix o'qitish metodikasi pedagogika fanining mustaqil bir tarmog'i bo'lib, u o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. Metodika fanining nazariy qismini egallash tarix o'qitish jarayonining umumiy qonuniyatlarini yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish va kamol toptira borish ishini yanada takomillashtirish maqsadida foydalanishga yordam beradi.

Tarix ta'limining mazmuni va sinf o'quvchilarining umumiy saviyasiga qarab bilishning umumiy qonuniyatlari turlicha namoyon bo'ladi. Tarix o'qitish metodikasi o'rganadigan eng muhim qonuniyatlardan biri o'qitish jarayonining rivojlanish qonuniyatlaridir. Bu rivojlanish ta'lim jarayonida o'quvchilarning qiziqishi, bilimi, ko'nikma, malakalari hamda tafakkurining o'sib borishida namoyon bo'ladi, ayni bir vaqtda o'quvchilarning har tomonlama yanada kamol topishini ta'minlaydi. Tarixning har bir kursi, uning bo'limi va har bir mavzusi o'quvchilarning bilim olishi, ko'nikma, malakalarga ega bo'lishi va kamol topishida muhim bir bosqich bo'lib xizmat qiladi. Binobarin, o'qituvchi tarix o'qitish jarayonida o'quvchilarning bilim va malakalarni egallashi, kamol topishi sohasida bosib o'tilgan bosqichlarni, bunday keyin bosib o'tiladigan bosqichlarni oldindan ko'ra bilishi lozim. Bunga faqat tarix o'qitishning ilmiy asoslarini puxta egallash va amalda unga suyangan holda ish tutish asosidagina erishish mumkin.

Tarix o'qitish deganda - tarixiy material vositasida o'quvchilarga bilim berish, ularni milliy istiqlol ruhida tarbiyalash va kamol toptirish vazifalarini amalga oshirish zarur bo'lgan jarayon, o'qituvchi va o'quvchilarning aqliy (ichki) hamda o'quv harakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi.

Tarix kursining mazmuni - tarix dasturida belgilangan tarixiy bilimlar ko'lami, o'quv materiali: uning asl mazmuni, o'quvchilarning tarixiy materiallarni o'zlashtirish olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o'quv usullari, ko'nikma va malakalari sistemasi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarining eng oddiy shakllarini egallashlari ko'zda tutiladi.

Tarix o'qitishni tashkil qilish - tarixni o'qitish va o'quvchilarning uni

o'rganishni tashkil etish, ularning o'rganish faoliyatini o'qituvchilarning boshqarishiga yordam beradigan metod va metodik usullar, o'quvchilardagi mavjud bilimlarni ishga solish ularni ijodiy bilishga yo'naltiriladigan topshiriqlar sistemasi hamda ta'limning turli xil formalari (dars, seminar mashg'ulotlari va boshqalar) tushuniladi.

O'qitishning natijalari - o'rta ta'lim va o'rta maxsus ta'lim tizimida tarix o'qitishning maqsad va vazifalarini, mazmunini muvafaqqiyatli ravishda amalga oshirilishi; o'quvchilarning tarix fani asoslarini, tarixiy materialga mos samarali metod va usullarni bilish va bilimlardan foydalana bilish malakalarini puxta o'zlashtirishlari shu asosda o'quvchilarning tarixiy tafakkurini, tasavvuri va nutqini, maxsus va umumiy qobiliyatlarini o'stirish ko'zda tutiladi. Takrorlash uchun savollar

- 1.Tarix o'qitish metodikasini maqsadi.
- 2.Tarix o'qitish metodikasini predmeti.
- 3.Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari
- 4.Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlarining aloqalari.
- 5.Tarix kursining ta'limiy vazifalari.
- 6.Tarix o'qitish metodikasini boshqa fanlar bilan aloqalari.

Asosiy adabiyotlar va manbalar:

1. Karimov I.A.Yuksak ma'naviyat-engilmas kuch.T.,2008.
2. Karimov I.A.O'zbekistonning o'z istiqloq va taraqqiyot yo'li. T., 1992.
3. Karimov I.A.Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. T., 1998.
4. Mirziyoyev Sh.M.Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. T., "O'zbekiston". 2017.

Ishmuhammedov.R., Abduqodirov. Ta'limda innovasion texnologiyalar. T.,2008.

5. M.Tojiboyev, Z. Ilhomov. O'zbekiston tarixini o'qitishning metodologiyasi.T., 2003. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat. – T.:

Cho'lon, 2005.

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi.: Nasaf, 2000.
2. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. – T.: O'qituvchi, 2004.
3. Ishmuhamedov R.J. Innovasion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari /O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash fakulteti tinglovchilari, akademik lisey va kasb-hunar kollejlari o'qituvchilari uchun uslubiy tavsiyalar. – T.: TDPU, 2004.
4. Voinova M.G. Pedagogicheskiye texnologii i pedagogicheskoye masterstvo. – T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2006.
5. Guzeyev V. V. Integralnaya obrazovatel'naya texnologiya. – M., 1999.
6. Guzeyev V.V. Obrazovatel'naya texnologiya: ot priyema do filosofii. M.: Sentyabr, 1996.
7. Guzeyev V.V. Planirovaniye rezultatov obrazovaniya i obrazovatel'naya texnologiya.- M.: Narodnoye obrazovaniye, 2000.
8. Dyachenko V.K. Novaya didaktika. – M., 2001.
9. Jukova Ye.D. Texnologiya organizatsii i realizatsii samostoyatel'noy raboty studentov : rabochaya tetr. – Ufa : Izd-vo BGPU, 2004.
10. Kashlev S. S. Sovremennyye texnologii pedagogicheskogo prosessa. Mn.: "Universitetskoye", 2000.
11. Kolesnikova I. A. Pedagogicheskoye proyektirovaniye: Ucheb.posobiye dlya vyssh. ucheb. zavedeniy / M: Izdatelskiy syentr «Akademiya», 2005.
12. Levina M.M. Texnologiya obucheniya, rol v strukture pedagogicheskogo znaniya. (Razrabotka i vnedreniye gibkix texnologiy obucheniya pedagogicheskimi dissiplinami). M.: MGPI, 1991.
13. Levites D.G. Sovremennyye obrazovatel'nyye texnologii. Novosibirsk, 1999.

14. Monaxov, V.M., Baxusova, Ye.V., Vlasov, D.A. Pedagogicheskiye texnologii kak didakticheskiy instrumentariy modernizatsii obrazovaniya. – M. – Tolyatti: VUiT, 2004.

15. Monaxov, V.M., Baxusova, Ye.V., Oleynikova, I.A. Pedagogicheskaya texnologiya V.M.Monaxova ot A doYa: samouchitel proyektirovaniya uchebnogo prosessa: Lipesk: IRO, 2007.

16. Новые pedagogicheskiye i informatsionnyye texnologii v sisteme obrazovaniya: Ucheb. posobiye dlya ped. vuzov i sistemy povysh. kvalif. ped. kadrov Pod red. Ye.S. Polat. – M.: Izdat. syentr «Akademiya», 2001.

17. Sayidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003.

18. Selevko G.K. Ensiklopediya obrazovatelnykh texnologiy: V 2 t. T.1. – M.: NII shkolnykh texnologiy, 2006.

19. Serikov V. V. Obucheniye kak vid pedagogicheskoy deyatel'nosti: uchebnoye posobiye dlya vuzov / V. V. Serikov; pod red. V. A. Slastenina, I. A. Kolesnikovoy. – M.: Akademiya, 2008.

20. Sovremennyye obrazovatelnyye texnologii: uchebnoye posobiye/pod red. N.V. Bordovskoy. – M.: KNORUS, 2010.

21. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqy asoslari – T.: 2006.

22. Adam, R. The Procyess of Educational Innovation I R. - Lnd, 1991.

23. Bassett G. Innovation in Primary Education. - Lnd: 1992.

24. Beverly D. Inquiry Based Teacher Education / D. Beverly, D. Shakleye, K. Cushner II. Pedagogicheskoyeobrazovaniyedlya XXI veka. - M.: 1994.

25. Blan W.E. Handbook for developing Competency-Based Training Programs I W.E. Blank. - New-Jercyey: Prenticye Hall, 2002.

26. Chambers W.N. Creative Sciyyentist of Today I W.N. Chambers II Sciyyencye. -L.: 1994. - Vol. 145.

27. Cowyen E.L. Stress Reducom and Problem-Solving Rigidity I EX. Cowyen II J. Consult. Psychol. - N. Y: 1992. - Vol. 16.

Internet ma'lumotlari

1. www.press-servicye.uz
 2. www.gov.uz
 3. www.infocom.uz
 4. <http://www.bank.uz/uz/publisVdoc/>
 5. www.press-uz.info
 6. www.ziynet.uz
 7. www.edu.uz
- www.pedagog.uz

IV.AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-амалий машғулот: Tarix darslari va zamonaviy xorijiy tajribalar (2 soat)

1. Auditoriyada talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etish.
2. Auditoriyadan tashqarida talabalar mustaqil faoliyatini tashkil etish.

3.1.Auditoriyada talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etish.

Mustaqil faoliyat muayyan fandan o‘quv dasturida belgilangan hamda talaba tomonidan o‘zlashtirilishi lozim bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishni amalga oshirishga xizmat qiladi, o‘qituvchi maslahati va tavsiyalari asosida auditoriyada yoki auditoriyadan tashqarida bajariladi. Fanning xususiyatidan kelib chiqib quyidagi sxemada keltirilgan mustaqil ish turlari bo‘yicha topshiriqlar ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Talaba tomonidan mustaqil ravishda javob yozishni (referat yoki hisobot shaklida) talab etuvchi savollar ishlab chiqiladi. Talabning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar ishlab chiqiladi. Mustaqil ishlarni uch turga ajratish mumkin:

Yozma mustaqil topshiriqlarga quyidagilar kiradi: hisoblash uchun berilgan

vazifalarni bajarish, umumlashtiruvchi va takrorlanuvchi jadvallarni to'ldirish, texnologik xaritalarni ishlab chiqish, laboratoriya, amaliy ishlar to'g'risida hisobotlar tuzish, turli organayzerlar asosida talabalar faoliyatini tashkil etish va b.

Grafik mustaqil topshiriqlarga quyidagilarni kiritish mumkin: turli loyihalarni tayyorlash chizmachilik ishlarini eskizlashtirish, kesmalar va kesishmalarni tasvirlash, (ayrim detal va tugunlarni chizib ko'rsatish va x.z), sxemalar, grafiklar, diagrammalarni tuzish, kuzatish natijalarini tasvirlash va shunga o'xshash vazifalarni o'z ichiga oladi.

Amaliy harakterdagi mustaqil topshiriqlarga quyidagi vazifalarni kiritish mumkin: O'quvchilar pedagog topshirig'i asosida mustaqil ishni bajarish jarayonida buyum va mahsulotlarni tayyorlash, jihoz va asbob-uskunalarni ta'mirlash, mahsulotga ishlov berish, hisoblash, yangi moslamalarni loyihalash, maket va modellar, namunalar tayyorlash kabi ishlarni amalga oshiradilar.

Mustaqil ishlarni individual - didaktik maqsadlarni amalga oshirish nuqtai nazaridan ham 4 guruhga ajratish mumkin:

1) Bilimlarni dastlabki shakllanishiga, idrok qilishga undaydigan vazifalar. Bunda o'quvchilarmaqsadga erishishi uchun nima talab qilinishini bilishi lozim. Vazifalar - axborotlarni, ma'lumotlarni o'zlashtirishga qaratilgan bo'ladi.

2) O'zlashtirishga axborot, ma'lumotlarni xotirada saqlash va qayta jonlantirish va qayta ishlashga qaratilgan topshiriqlar. Bunda avval egallangan bilimlarni to'g'ri jalb qilish, faollashtirish asosida bajariladigan hamda aniq sharoitda tatbiq etish talab qilinadigan vazifalar beriladi.

3) Avval o'zlashtirilgan, qolipga tushgan, tajriba to'planishi natijasidagi bilim, malaka, ko'nikmalarga yangicha nuqtai nazardan yondashishni talab qiluvchi topshiriqlar. Ularda masalaning mohiyatini izlash, yangicha yechimlar topish, yangicha g'oya, fikrlar bilan ifodalashni talab etiladigan vazifalar beriladi.

4) Ijodiy faoliyatga undovchi topshiriqlar.

Bunda, yangi yoki oldindan ma'lum bo'lsada, ungacha boshqacha nuqtai nazardan qaralgan g'oya, fikrlarni tadqiq qilish, ya'ni axborotlar to'plash, ular ustida ishlash, o'z fikrini bildirishga undaydigan topshiriqlar, vazifalar beriladi.

Bugungi kunda malakali mutahassis tayyorlash jarayonini mustaqil ishlarsiz

tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki, aynan mustaqil ishlarni bajarish jarayonida o'quvchilarda tanqidiy, ijodiy fikrlash reflekslari rivojlantiriladi. Ammo mustaqil ishlarni tashkil etish jarayonida ma'lum qiyinchiliklar va muammolar ham mavjud:

1. Tarqatma materiallarni tayyorlash masalasi. Pedagog tomonidan tayyorlangan tarqatma materiallar har bir talaba uchun ko'paytirilishi lozim. Gruhda o'quvchilar soni o'rtacha 20 ta bo'lishi mumkin. Har bir tarqatma materialni 20 tadan ko'paytirish uchun ma'lum mablag' talab etiladi. Pedagog har gal o'z hisobidan mablag' ajartish imkoniga ega emas.

2. Dars jarayonida tashkil etiluvchi mustaqil ishlarni ba'zan kichik guruhlarda hamkorlikda o'qitish usulidan foydalangan holda o'tkazish talab etiladi. Buning uchun kichik guruhlarda ishlashga qulay auditoriyalar talab etiladi, ammo bunday imkoniyatlar oliygohlarda hozircha yo'q.

3. Ko'pchilik pedagoglar mustaqil ishlarni tashkil etish mahoratiga ega emas.

4. Mustaqil ishlarni bajarish uchun o'quvchilar talab etiluvchi bilimlar bilan yaxshi qurollangan, mavzuni chuqur o'zlashtirgan bo'lishilari lozim. Agar ma'ruza darsida talaba yetarli tushunchaga ega bo'lmagan bo'lsa, u topshiriqni ijobiy xal etish imkoniga ega bo'lmaydi. Shuning uchun mustaqil ishlarni tashkil etishda avvalam bor bilimlarni faollashtirish, eslash, korrektirovka qilish va yagona xulosaga kelish maqsadga muvofiq.

Mustaqil faoliyatni tashkil etish jarayonida o'qituvchi ko'proq didaktik materiallardan foydalanadi. Didaktik materiallarga O'quvchilarning mustaqil va ijodiy ishlash hamda fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan muammoli, qiziqarli savollar, ijodiy topshiriqlar, loyihalar o'yinlar, krassovordlar kabi materiallar kiradi (1- rasm).

1-rasm. Didaktik materiallar.

Shuningdek o‘qitish jarayonida o‘qituvchi tomonidan qo‘llaniladigan tarqatma materiallar, kartochkalar, savolnomalar, yo‘riqnomalar, amaliy ishni tashkil etish buyicha texnologik xaritalar kiradi.

Didaktik topshiriqlar va materiallarni ishlab chiqishda quyidagilarga e’tibor berish kerak:

1. Muammolarni hal qilishga yunaltirish;
2. Tadqiqotlar olib borishga yunaltirish;
3. Turli vaziyatlar va holatlar tahliliga qaratish;
4. Tajribalar va mashqlar o‘tkazishga mo‘ljallash;
5. Yangiliklarni izlash va topishga yo‘naltirish.

Mustaqil ishlarni tashkil etishda “oddiydan-murakkabga” hamda “umumiydan-xususiyga”, “mavhumdan-aniqlikka” qarab harakatlanishni ta’minlash lozim.

Auditoriyada mustaqil faoliyatni tashkil etishga oid yuqoridagi talabalar tizimi bilan tanishib chiqqach, o‘qituvchi auditoriyada olib borish mumkin bo‘lgan didaktik o‘yinlar bilan tinglovchilarni tanishtiradi (Organayzerlar, interfaol metodlar, mustaqil topshiriqlar).

Tinglovchilarni bir necha guruhga bo‘ladi va har bir guruhga alohida vazifa topshiradi. Har bir guruh o‘ziga topshirilgan vazifa bo‘yicha taqdimot tayyorlaydi.

Tavsiyalar:

Talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etishga bag'ishlangan topshiriqni bajarish vaqtida har bir guruh quyidagilarni bajarishi lozim:

- o'z sohasi bo'yicha mavzu tanlashi kerak;
- mavzuga mos bo'lgan mustaqil faoliyatni tashkil etishning ikki optimal metodini tanlashi;
- tanlangan metod asosida qanday ko'nikma va malakani shakllantirmoqchi ekaniga izox berish;
- vazifani bajarishga qancha vaqt ajratilganligini belgilash;
- topshiriqni baholash mezonlarini ishlab chiqish;
- tanlangan metod asosida talaba o'rnida o'zi faoliyat ko'rsatib vazifani bajarish;
- topshiriq natijalari bo'yicha taqdimot tayyorlash.

Har bir guruh taqdimoti boshqa guruhlar tomonidan tahlil qilinadi va, yutuq hamda kamchiliklar aniqlanib, baholanadi.

3.2.Auditoriyadan tashqarida talabalar mustaqil faoliyatini tashkil etish

Keyingi yillarda ta'lim muassasalarida o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki endilikda ta'lim oluvchilarda mustaqil fikr va ijodiy fikrni rivojlantirish masalasi ta'limning dolzarb vazifalaridan biriga aylandi.

Mustaqil ishlarning ajralmas qismi bu mustaqil tahsildir. O'quvchilarning mustaqil tahsili ularni o'z bilimlarini kengaytirish, chuqurlashtirish, mavjud malaka va ko'nikmalarnitakomillashtirish hamda ularning yangilarini o'zlashtirishga bo'lgan intilishidir.

Mustaqil tahsilning asosiy maqsadi o'quvchilarni shaxsiy va kasbiy sifatlarini shakllantirishda o'z ustida ishlash ustunligidir. Mustaqil tahsilning asosiy metodi adabiyotlar ustida individual ishlashdir. Bu metod axborotlar oqimida eng zarur axborotni topish, unga baho berish, ushbu axborotdan o'zining kasbiy faoliyatida

foydalanish malakasini shakllantiradi.

Talabalar mustaqil ishini tashkil etishda muayyan fanning hususiyatlarini, shuningdek, har bir talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- Prezident asarlari va iqtisodiy masalalarni tadqiq qilishga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlarni konspekt qilish;
- seminar va amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish;
- berilgan mavzular bo'yicha referat, axborot tayyorlash;
- o'rganilayotgan fanning eng dolzarb muammolarini qamrab oluvchi referatlar yozish;
- muammoli vaziyatlarni yechimini topish;
- keys-stadi asosida mustaqil faoliyatni tashkil etish;
- kasbga oid bo'lgan loyihalarani tayyorlash;

O'quv dasturidagi ayrim mavzularni mustaqil holda o'zlashtirish, uyga berilgan vazifalarni bajarish, amaliy va laboratoriya ishlariga tayyorgarlik ko'rib kelish, ijodiy va ilmiy-tadqiqot xarakteridagi ishlar auditoriyadan tashqarida amalga oshirilgan mustaqil ishlar qatoriga kiradi.

Birinchi tur ishlari talabalarning nazariy va amaliy bilimlarini o'zlashtirib borish darajasi, amaliy mashg'ulotlarga (amaliyot, laboratoriya, seminar darslari) tayyorgarlik saviyasi va uy vazifalarining bajarilish sifatini tekshirish maqsadida, odatda, nazorat ishlari olish, savol-javob, suhbat, munozara, amaliy topshiriqlarni bajartirib ko'rish va h.k.

Ikkinchi tur ishlar fanning ishchi o'quv dasturida auditoriyadan tashqarida o'zlashtirilishi belgilangan mavzu bo'yicha ma'lumot va axborotlarni mustaqil ravishda izlab topish, tahlil qilish, konspektlashtirish (yoki referat tarzida rasmiylashtirish) va o'zlashtirish, ijodiy yondashishni talab qiladigan amaliy topshiriqlarni bajarish ko'rinishida amalga oshiriladi. Bu turdagi ishlarni bajarish jarayoni va o'zlashtirish sifatining nazorati darsdan tashqari paytlarda, maxsus

belgilangan konsultatsiya soatlarida amalga oshiriladi. Kurs ishi va loyihasini, hamda bitiruv ishlarini tashkil qilish bo'yicha olib boriladigan faoliyat ham auditoriyadan tashqarida olib boriladigan mustaqil ishlar qatoriga kiradi.

Mustaqil ishlar joriy o'quv jarayoni bilan birgalikda va uzviy bog'liqlikda olib boriladi. Mustaqil ravishda bilish doirasini kengaytirish hamda qo'shimcha nazariy va amaliy materialni egallash talaba egallayotgan kasbiy malaka va ishlab chiqarishda mustaqil ishlay bilish ko'nikmasini orttirish bilan chambarchas bog'langan.

Adabiyotlar bilan mustaqil ishlashi, uni o'qib chiqib tushunish, eslab qolish nuqtai nazaridan emas, balki ma'lum bir o'quv masalalarni (masalan, masala yechishni, kurs loyihasi va bitiruv ishi loyihalarini) hal etish uchun zarur bo'lgan materiallarni topish va ularni tizimlashtirish, tahlil etish nuqtai nazardan qarash kerak. Referat, kurs ishi va bitiruv ishlarining vazifasi maxsus fanlaridan olingan nazariy bilimlarni mustaqil bilim orttirish yo'li bilan amaliy mustahkamlashdan iboratdir. Talabalar kurs ishi yoki bitiruv ishi bajarishar ekan, ular albatta, chizish, hisoblash, tahlil ishlari bilan birga (bir vaqtning o'zida) bajariladigan ishlar bo'lib, izlanishlar va istiqbolni belgilashning ilg'or usullari asosida mustaqil ravishda olib boriladi. Talabalarda kurs ishini bajarish malakasini shakllantirish hamda talabalarning iqtisodiy muammoni yechishdagi ijodiy izlanishlari quyidagi usullarda olib borilishi mumkin: muammoni atroflicha o'rganish, uning nazariy jihatdan chuqur tahlil etish va amaliy holatdagi chetga chiqishlarni aniqlash, xatoliklarni axtarish va ularni yo'qotish yo'llarini axtarish. Mazkur faoliyatning yutug'i shundaki, u talabalarni ijodiy izlanishlarga, mulohazalar yuritishiga, yangi yechimlarni ishlab chiqishga undaydi.

Bugungi kunda fan-ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi jarayoni ketmoqda. Shu sababli, bitiruv malakaviy ish mavzulari buyurtmachilar bilan maslahatlashgan holda tanlanmoqda. Bitiruv malakaviy ishlarining natijalari buyurtmachilar tomonidan baholanadi va real vaziyatlarda ulardan foydalaniladi. Shunday qilib, o'quvchilarning mustaqil faoliyati va ishlab chiqarish o'rtasida uzviy aloqalar o'rnatilmoqda.

Auditoriyadan tashqarida bajariladigan mustaqil ishlar loyiha va keys-stadi usulidan foydalangan holda o'tkazilishi bugungi kunda xorij tajribasida keng qo'llaniladi.

Auditoriyadan tashqarida talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etishga oid yuqoridagi faoliyat turi bilan tanishib chiqilgach, tinglovchilarga quyidagi vazifani taqdim etish mumkin.

Tinglovchilar faoliyati yakka holda tashkil etilib, o'zlari dars beradigan kurs bo'yicha auditoriyadan tashqarida mustaqil faoliyatni tashkil etish jadvalini to'ldirish taklif etiladi (1- jadval). Ushbu faoliyat natijalarini tahlil etish uchun ekspertlar guruhi tayinlanadi.

№	Fan bo'yicha mavzularning nomlari	Mavzuga ajratilgan soatlar miqdori	Mavzuga mos bo'lgan auditoriyadan tashqarida bajariladigan faoliyat turi	Mustaqil faoliyatga ajratilgan vaqt	Tanlangan mustaqil faoliyatdan kutilayotgan natijaga izox
1					
2					
3					

Tavsiyalar:

-tanlangan mustaqil faoliyat turi mavzuning maqsadi va vazifalariga mos ekanligiga e'tibor qarating;

-erishiladigan natijaga izox bering;

-tanlangan mustaqil faoliyatga ajratilgan vaqt muddatini aniqlang;

-tanlangan mustaqil faoliyat erishish lozim bo'lgan natijani ta'minlashda optimal ekanini asoslang;

Har bir tinglovchi o'z faoliyat natijasi bo'lmish jadvalni taqdim etgach, ekspertlarning fikrlari bilan tanishish maqsadga muvofiq.

TARQATMA MATERIALLAR

1.1.Zamonaviy ta'lim tizimini tashkil etishda modulli yondashuv

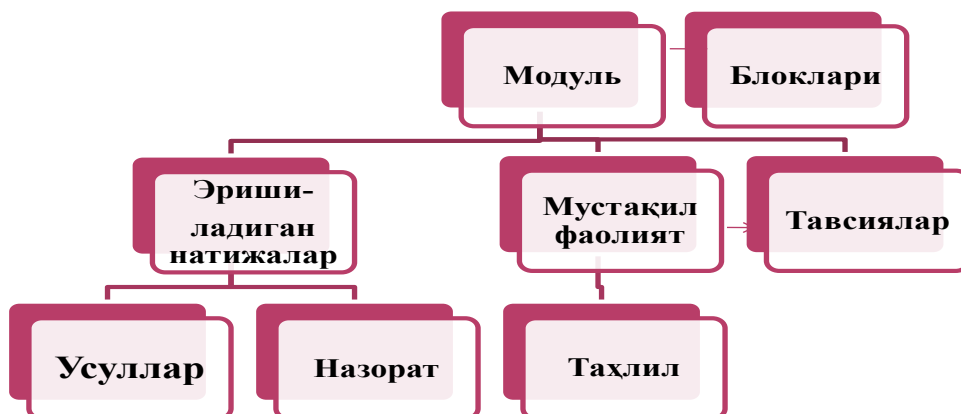
Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni bir necha turga bo'lish mumkin:

Modulli texnologiyalar mustaqil faoliyat asosida talabalarda bilim, ko'nikmalarni shakllantirish, ularda rejalashtirish, o'z-o'zini boshqarish va nazorat qilish, natijaviylikni ta'minlashga qaratilgan eng samarali yondashuvlardan biri bo'lib qolmoqda.

Modulli ta'lim komponentlari

Мақсадларни аниқлаштириш

1

- Мақсадлар аниқ тушунчалар асосида тузилиши керак

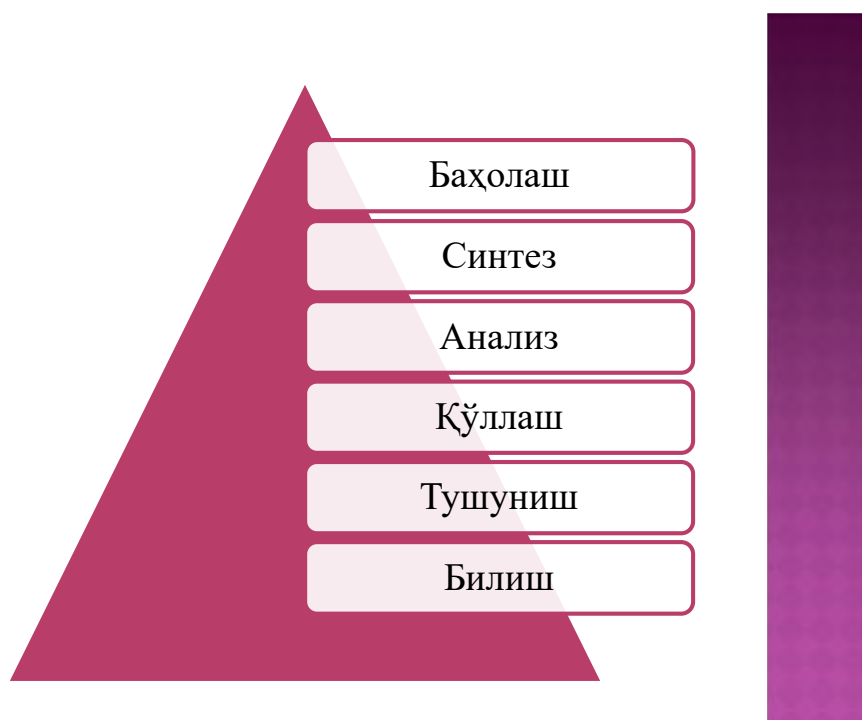
2

- Мақсадлар Б.Блум таксономиясига асосланиши лозим

3

- Мавзуни муҳим мантиқий бўлақларини қамраб олиши зарур

B.Blum taksonomiyasi

Modul bloklari

Kirish nazorat i	Naza- riy blok	Naza- riy tahlil Blok	Amaliy blok	Chuqur- lashib boruvch i blok	Nazorat bloki	Natijalar tahlili bloki	Chiqish nazorati bloki

Назорат ишлари

Усуллар

	ОПТИМАЛЛИК	- Ўқувчига мослиги - Ўзлаштиришнинг қулайлиги
	Фаолликни ошириш	- Ўзлаштириш жараёнини фаоллаштириш. - Мавзунини турли йўналишларда таҳлил этиш
	Мақсадли йўналганлиги	- Ишлаб чиқилган мақсадларга мослиги - Вақт меъёrlарига мослиги

Assesment nazorat uslubi

TEST(bilimlarni tekshirish)	Muammoli vaziyat
Xususiyatlari	Amaliy ko‘nikmalarni tekshirish

Test nazorati

Йўналишига кўра тестлар

- Психологик
- Педагогик
- Интеллект даражасини аниқлашга қаратилган тестлар
- Касбий лаёқатни аниқлашга қаратилган тестлар

Характерига кўра

- Адаптив
- Интегратив
- Мезонли
- Меъёрли

Тип ва шаклига кўра

- **Очиқ типдаги тестлар:** бир тўғри жавобли, юир неча тўғри жавобли, муттаносиблик, изчиллик.
- **Ёпиқ типдаги тестлар:** тўлдирувчи, давом эттирилувчи

Ижодий-изланувчан

Продуктив

Репродуктив

Оддий

Interfaol uslublar

ИНТЕРФАОЛ ЎҚИТИШ УСЛУБЛАРИ

- ◉ Ижодий ишлар
- ◉ Кичик гуруҳларда фаолиятни ташкил этиш
- ◉ Жуфтликда ишлаш
- ◉ Дидактик ўйинлар
- ◉ Аудиториядан ташқари фаолиятни ташкил этиш
- ◉ Янги ахборотни ўзлаштириш ва мустаҳкамлаш
- ◉ Муаммоли вазиятлар

2-amaliy mashg'ulot: Tarix fanini o'qitishda xorijiy pedagogik va ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. (2 soat)

Reja:

1. Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning turlari
2. Tarix darslarida o'quvchiga yondoshish bo'yicha texnologiyalar
3. Tanqidiy fikrlash metodlari.
4. O'qitishning interaktiv metodlari

Tayanch so'z va iboralar

Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning aspektlari, Tarix darslarida o'quvchiga yondoshish bo'yicha texnologiyalar, tanqidiy fikrlash metodlari.

1. Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning turlari

Ilmiy texnik taraqqiyot XX asr oxiriga kelib faqatgina ko‘plab ishlab chiqarish sohaslarini texnologiyalashtirishga sabab bo‘lib qolmay, balki madaniyat sohasiga, gumanitar bilimlar sohaslariga ham kirib keldi. Bugungi kunda biz endi axborot, tibbiyot texnologiyalari haqida gapiramiz, shu jumladan ta’lim sohasida ham.

“Texnologiya” tushunchasi texnik taraqqiyot sababli yuzaga keldi va lug‘atlar talqini bo‘yicha (techne san‘at, hunar, fan; logoq – tushuncha, ta’limot) materiallarga ishlov berish usullari va vositalari haqidagi bilimlar to‘plami demakdir. Texnologiya shu bilan birga jarayonni bilish san‘atini ham o‘z ichiga oladi. Texnologik jarayon har doim zarur vositalar va sharoitlardan foydalanish bilan operastiyalar ma’lum ketma-ketligini ko‘zda tutadi. Texnologiya prostessual mazmunda “qanday qilib, nimadan va qaysi vositalar bilan bajarish kerak?” degan savolga javob beradi.

“Pedagogik texnologiya” tushunchasi o‘qitish nazariyasidan keyingi paytlarda yanada kengroq tarqaldi.

XX asrning 20-yillarida “pedagogik texnologiya” termini birinchi bor pedagogika bo‘yicha asarlarda tilga olingan. Shu vaqtning o‘zida yana bir boshqa – “pedagogik texnika” termini ham tarqaldi. U pedagogik ensiklopediyada 30-yillarda o‘quv mashg‘ulotlarini aniq va samarali tashkil etishga qaratilgan uslublar va vositalar sifatida ifodalangan. Pedagogik texnologiyalarga o‘quv va laboratoriya uskunalari bilan ishlash, ko‘rgazmali qo‘llanmalardan foydalanish mahoratlari ham kiritilgan.

O‘tgan asrning 40-50-yillarida, o‘qitish - o‘quv jarayonlariga texnik vositalarni tatbiq etish boshlanganida, “ta’lim texnologiyasi” termini paydo bo‘ldi, u keyingi yillar davomida “pedagogik texnologiyaga” aylantirildi.

60-yillar o‘rtalarida bu tushunchaning mazmuni chet ellarda pedagogik nashrlarda va xalqaro konferenstiyalarda keng muhokama etildi, natijada ushbu sohada turli mamlakatlarda (AQSH, Angliya, Yaponiya, Fransiya, Italiya, Vengriya) uni talqin qilish darajasiga qarab ikki yo‘nalishi belgilandi.

Birinchi yo‘nalish tarafdorlari texnik vositalar va dasturlashtirilgan o‘qitish

vositalarini qo'llash zarurligini ta'kidladilar (technology in education).

Ikkinchi yo'nalish tarafdorlari esa o'quv jarayonini tashkil etish samaradorligini oshirish va pedagogik g'oyalarning texnikaning keskin rivojlanishidan ortda qolishini yo'qotish muhim deb hisobladilar. Shunday qilib 1-yo'nalish "o'qitishda texnik vositalar" sifatida belgilandi, biz biroz keyinroq yuzaga kelgan 2-yo'nalish "o'qitish texnologiyasi" yoki "o'quv jarayoni texnologiyasi" sifatida belgilandi.

70-yillarning boshlarida turli xildagi o'quv uskunalarini va o'quv vositalarini modernizastiyalashtirish zarurligi anglab etildi. Bularsiz o'qitishning sifatliyligi va samaradorligiga erishib bo'lmas edi.

60-yillar o'rtalari va 70-yillarning boshlarida AQSH, Angliya, Yaponiya, Italiya kabi yuksak rivojlangan davlatlarda pedagogik texnologiyalar masalalari bilan shug'ullanuvchi jurnallar nashr etilar edi, keyinchalik bu muammo bilan ixtisoslashtirilgan tashkilotlar va markazlar shug'ullana boshlaydi.

Pedagogik texnologiya deb odatda maqsadi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, ta'limda ko'zlangan natijalarga erishish bo'lgan chet el pedagogikasining yo'nalishiga aytiladi (M. Klarin, 1989) milliy pedagogik adabiyotlarda bunday hollarda o'qitishning didaktikasi yoki metodikasi haqida gapiradilar, biroq "texnologiya" termini hozirgi kunda juda keng tarqalgan.

"Pedagogik texnologiya" so'z birligi – bu inglizcha "*an educational technology*" – "ta'lim texnologiyasi" iborasining aniq bo'lmagan tarjimasidir. "Pedagogik texnologiya" tushunchasi oxirgi paytlarda o'qitish nazariyasida yanada kengroq tarqalib kelmoqda. Aynan ana shu mazmunda "texnologiya" termini va uning "o'qitish texnologiyasi", "ta'lim texnologiyasi", "ta'limda texnologiya" shakllari pedagogik adabiyotlarda foydalanila boshlandi va mualliflar ta'lim-texnologik jarayonining tuzilishi va tashkil etuvchilarini qanday tasavvur etishlariga qarab ko'plab ifodalarga ega bo'ldilar (uch yuzdan ortiq).

"Pedagogik texnologiya" termini birinchi bor pedagogika bo'yicha ishlarda - XX asrning 20-yillarida tilga olingan. Hozirgi kunda pedagogik texnologiya tushunchasini turlicha ifodalash mumkin:

1. Texnologiya – bu biron-bir ishda, mahoratda, san’atda qo’llaniladigan uslublar to’plamidir (talqinli lug’at).

2. Pedagogik texnologiya – bu o’quv jarayonini amalga oshirish mazmunli texnikasidir (V.P. Bospalko).

3. Pedagogik texnologiya – bu o’qitishda rejalashtirilgan natijalarga erishish jarayonini tasvirlashdir (I.P. Volkov).

Pedagogik texnologiya – bu o’qitish, tarbiyaviy vositalar, shakllari, metodlari, usul, uslublarining maxsus to’plami va tuzilishini belgilovchi psixologik-pedagogik ko’rsatmalar yig’indisi, u pedagogik jarayonning tashkiliy metodik quroli demakdir (B.T. Lixachev).

Pedagogik texnologiya – bu ta’lim shakllarini optimallashtirish masalasini qo’yuvchi, texnik va insoniy imkoniyatlarni va ularning o’zaro munosabatlarini hisobga olib o’qitish va bilimlarni o’zlashtirish jarayonini yaratish, qo’llash va belgilashga sistemali yondashishdir (YUNESKO).

Texnologiya – bu san’at, mahorat, mohirlik, ishlab chiqish metodlari to’plami, holatini o’zgartirishdir (V.M. Shepel).

O’qitishi texnologiyasi - bu o’quvchilar va o’qituvchilar uchun so’zsiz qulay sharoitlar yaratib berish bilan o’quv jarayonini loyihalashtirish, tashkil etish va olib borish bo’yicha har tomonlama o’ylab chiqilgan hamkorlikdagi pedagogik faoliyat modelidir (V.M. Monaxov).

Pedagogik texnologiya – bu pedagogikada fikrlashning sistemali usulidir (T. Sakamoto).

Pedagogik texnologiya – o’quv jarayonining tashkiliy shakli, metodlari, mazmunini o’zgartiruvchi uning rivojlanish yangi sistemasidir (E. Bistereki va J. Seller).

Pedagogik texnologiya pedagogik maqsadlarga erishish uchun foydalaniladigan hamma shaxsiy, instrumental va metodologik vositalarni sistemali to’plami va ishlatilish tartibini bildiradi (M.V. Klarin).

Pedagogik texnologiya – bu ta’lim maqsadiga erishishga qaratilgan o’qituvchi va o’quvchining faoliyatini sistemali, konseptual, qoidali, ob’ektivlashtirilgan,

invariant tasvirlashdir (F.A.Fradkin).

Pedagogik texnologiya bilimlarni egallashda rejalashtirish, boshqarish va ta'minlashni taxlil qilish uchun faoliyatni tashkil etish usulini, odamlar, g'oyalar, vositalarni o'z ichiga oluvchi kompleks integral jarayon demakdir (Pedagogik kommunikastiyalar va texnologiyalar bo'yicha AQSH assostiastiyasi).

Barcha xalqlarda hamma vaqt yaxshi tayyorlangan mutaxassislar, o'z ishinings ustalari hurmat qilingan, mahorat bilan mohirona o'qitish ham yuksak baholangan.

Pedagogika fani tarixida o'qitish va kadrlar tayyorlashning yanada mukammal metodlarini va usullarini izlash doimiy davom etib kelgan.

O'qitish – bu uning jamiyat taraqqiyoti uchun samarasi pedagogning faoliyati yakunlanishi bilan darxol ko'rinmasa ham har qanday boshqa faoliyat kabi ishlab chiqarish faoliyatidir.

Jamiyat tarixida iqtisodiy davrlar faqatgina nimalar ishlab chiqarilishi, kim tomonidan qancha ishlab chiqarilishi, mehnatning qaysi vositalari bilan ishlab chiqarilishi bilangina farq qilmaydi.

Ana shu nuqtai nazardan biz ijtimoiy tarixda mavjud bo'lgan “pedagogik davrlarni” ko'rib chiqamiz:

1. Individual pedagog, qo'l bilan ishlaydigan pedagogning pedagogik faoliyati davri (qadimgi davrlardan boshlab XVII asrgacha);
2. O'quv kitobi davri (XVII asrdan hozirgi davrgacha);
3. Audiovizual vositalar davri (XX asrning 50-yillari)
4. O'qitishni boshqarishni avtomatlashtirish oddiy vositalari davri (XX asrning 70-yillari).
5. Zamonaviy hisoblash mashinalari asosida ta'limni boshqarishni avtomatlashtirishda adaptiv vositalar davri (XX asr oxiri kompyuterni o'qitish).

“Pedagogik texnologiya” tushunchasi uchta aspektlar bilan taqdim etilishi mumkin:

Ilmiy pedagogik texnologiya - o'qitishning maqsadi, mazmuni va metodlarini o'rganuvchi va ishlab chiquvchi, pedagogik jarayonlarni loyihalashtiruvchi pedagogik fanning bir qismidir.

prostessual-ta'rifiy: jarayonni tasvirlash o'qitishning ko'zda tutilgan natijalariga erishish uchun vositalar va maqsad, metodlar to'plami.

prostessual-amaliy: texnologik jarayonni amalga oshirilishi, hamma shaxsiy, instrumental va metodologik pedagogik vositalarning ishga solinishi.

Shunday qilib, pedagogik texnologiya o'qitishning eng samarali yo'llarini izlovchi fan sifatida ham, o'qitishda qo'llaniladigan usullar, printsiplar va boshqaruvlar sistemasi sifatida ham, o'qitish haqiqiy jarayoni sifatida ham ishtirok etadi.

2 Tarix darslarida o'quvchiga yondoshish bo'yicha texnologiyalar

Avtoritar texnologiyalar, bunda pedagog o'quv-tarbiyaviy jarayonning yakka sub'ekti hisoblanadi, o'quvchi esa faqatgina "ob'ekt", biror-bir qismdek bo'ladi. Ular maktab hayotini qat'iy tashkil etilishi, o'quvchilarning tashabbusi va mustaqilligiga yo'l qo'ymaslik, talab va majburlash qo'llanilishi bilan ajralib turadi.

Didaktostentrik texnologiyalar ham bola shaxsiga e'tiborsizlik yuqori darajasi bilan ajralib turadi, ularda ham o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida sub'ekt-ob'ektli munosabatlar hukm suradi, o'qitish ta'limdan ustun qo'yiladi va shaxsni shakllantirish eng asosiy omillari didaktik vositalar hisoblanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar butun maktab, o'rta maxsus ta'lim tizimi markaziga bola shaxsini, uning rivojlanishi uchun qulay, kelishmovchiliklarsiz va xavfssiz sharoitlarni ta'minlash, uning tabiiy imkoniyatlarini amalga oshirishni qo'yadi. Bu texnologiyada bola shaxsi faqatgina ob'ekt emas, balki muhim sub'ekt hamdir: u biror-bir noaniq maqsadga erishish vositasi emas, balki ta'lim tizimi maqsadi hisoblanadi (avtoritar va didaktostentrik texnologiyalarida bo'lganidek). Bunday texnologiyalarni yana antrostentrik deb ham ataydilar.

Shunday qilib, shaxsga-yo'naltirilgan texnologiyalar antrostentrikligi, insonparvarligi va psixoterapevtik yo'nalganligi bilan ifodalanadi va bolaning har tomonlama, erkin va ijodiy rivojlanishi maqsad qilib oladi.

Shaxsga-yo'naltirilgan texnologiyalar doirasida insonparvarlik0shaxsiy texnologiyalar, hamkorlik texnologiyalari va erkin tarbiyalash texnologiyalari mustaqil yo'nalganligi bilan ajralib turadi.

1) Insonparvarlik-shaxsiy texnologiyalar_birinchi navbatda o'zining insonparvarlik mohiyati, shaxsni qo'llashga psixoterapevtik yo'nalganligi, unga yordam ko'rsatishi bilan ajralib turadi. Ular bolaga har tomonlama hurmat va muhabbatni, majburlashni rad etib uning ijodiy qudratiga ishonchni targ'ib qiladi.

2) Hamkorlik texnologiyasi, o'qituvchi va bola o'rtasidagi ob'ekt-sub'ektiv_munosabatlarda demokratiklik, tenglikni, hamkorlikni amalga oshiradi. O'qituvchi va o'quvchi birgalikda maqsad, mazmunni ishlab chiqadilar, hamkorlik va birgalikda ijod holatida bo'lib baho beradilar.

3) Erkin tarbiya texnologiyalar bolaning hayotiy faoliyati doirasida ko'pmi ozmi tanlashi va mustaqilligi erkinligi berishga e'tiborni qaratadi. Tanlovni amalga oshirib bola natijalarga tashqi ta'sir ostida emas, balki ichki tuyg'ulari orqali boradi, u sub'ekt nuqtai nazarini eng yaxshi uslub bilan amalga oshiradi.

2. Tanqidiy fikrlashning faol metodlari.

Tanqidiy fikrlashni o'stirishga xizmat qiladigan metodlar "Demokratik ta'lim uchun" konsorstiumi tomonidan amalga oshiriladigan "Tanqidiy fikrlash uchun o'qish va yozish" loyihasi doirasida ishlab chiqilgan.

Tanqidiy fikrlashning faol metodlarini ishlab chiqishda quyidagi asoslardan kelib chiqadilar: Tanqidiy fikrlash nima?

Fikrlash – o'qish, yozish, so'zlash va eshitishga o'xshash jarayon. U faol, muvofiqlashtiruvchi shunday jarayonki, o'zida biror haqiqat to'g'risidagi fikrlarni qamrab oladi. Fikrlash kontekstdan tashqarida hosil qilinadigan ko'nikma emas. Tanqidiy fikrlash ta'limiy dastur yoki kundalik hayotning umumiy kontekstdan yiroqlashgan sharoitda o'rganilishi lozim bo'lgan hodisa ham emas.

Braun (1989) ta'kidlaydiki, vazifa va real hayot maqsadlaridan ajratilgan o'quv ko'nikmalari ta'lim oluvchilarga ob'ektiv testlarni yaxshi topshirish imkoniyatini berishi mumkin, lekin ular bu ko'nikmalarni yangi vaziyatlarda qo'llay olmaydilar.

Rixer ta'biri bo'yicha o'rganish va fikrlashning ta'rifi kognitiv psixologiya, falsafa va multimedia madaniyati ta'limi sohasidagi tadqiqotlar natijalariga asoslanadi.

Bu tadqiqotlarning asosiy natijalari:

1. Samarali va muttasil o'rganish asosida talabalarning axborotlarni o'zlashtirish, sintezlash va ularni to'la egallash faolligi yotadi (Anderson va unga hammualliflar, 1985).

2. O'rganish jarayoni fikrlash faoliyatini rivojlantirishning turli tuman strategiyalaridan foydalangandagina muvaffaqiyatliroq bo'ladi. Bunday strategiya o'rganish jarayonini yanada onglilashtiradi (Palinskar va Braun, 1989).

3. O'rganish va tanqidiy fikrlash talabalarning aniq vazifalarga nisbatan yangi bilimlarni qo'llash imkoniyatlariga ega bo'lgan taqdirda rivojlanadi (Resnik, 1987).

4. O'rganish talabalarning oldingi bilimlari, tajribalariga tayangandagina mustahkamlanadi. Bular talabalarning bilgan bilimlarini yangi axborotlar bilan bog'lash imkoniyatini beradi

5. Tanqidiy fikrlash va o'rganish g'oya va tajribalarning turli-tumanligini pedagoglar tushungan va qadrlagan vaqtdagina amalga oshadi. Tanqidiy fikrlash "yakkayu yagona to'g'ri javob"ni qabul qiladigan mentalitet jarayonida yuz bermaydi.

Tanqidiy fikrlashning rivojlanish muhitini yaratish

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish oson ish emas. Bu muayyan yosh davrida tugallangan va esdan chiqarilgan vazifa ham emas. Shu bilan birga tanqidiy fikrlashga olib boradigan tugallangan yo'l ham yo'q.

Lekin tanqidiy fikrlovchilarning shakllanishiga yordam beruvchi muayyan o'quv sharoitlari to'plami mavjud. Uning uchun:

tanqidiy fikrlash tajribasini egallashi uchun vaqt va imkoniyat berish;

talabalarga fikr yuritish uchun imkoniyat berish;

turli-tuman g'oya va fikrlarni qabul qilish;

talabalarning o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlash;

talabalarni kulgiga qolmaslikka ishontirish kerak;

har bir talabaning tanqidiy fikr yuritishga qodir ekanligiga o'zlarida ishonch hissini uyg'otish;

tanqidiy fikrlashning yuzaga kelishini qadrlash lozim.

Shu munosabat bilan talabalar:

o'ziga ishonchni orttirish va o'z fikri hamda g'oyalarining qadrini tushunish;
o'quv jarayonida faol ishtirok etish;
turlicha fikrlarni e'tibor bilan tinglash;
o'z hukmlarini shakllantirishga hamda undan qaytishga tayyor turishi lozim.

Vaqt. Tanqidiy fikrlash vaqt talab qiladi. Pirson, Xansen, Gordon (1979) lar ta'kidlashadiki, o'z fikrlarini ijod qilish go'yo avvalgi g'oya, tasavvur, uchrashuvlar va tajribalarni arxeologik jihatdan tadqiq qilishga olib keladi. Shuning uchun ham:

fikrlarini o'z so'zlari bilan ifodalash;
o'zaro tanqidiy fikrlar almashish;
o'z g'oyalarini ifodalay olish va konstruktiv takliflarga javob ola bilish;
fikrlarni muayyan g'oyalar qiyofasida, qulay muhitda amalga oshira olish va o'z g'oyalarini to'la va aniq ifodalay olish.

Izn. Tanqidiy fikrlashda erkinlik bo'lishi uchun talabalar ma'qul va noma'qul narsalarni aytish, ular haqida fikrlash, ijod qilish uchun ruxsat olishlari lozim. Talabalar yo'l qo'yiladigan holatlarni anglab olishgach, tanqidiy tahlil qilishga faol kirishadilar. Tanqidiy tahlilga izn olish ongillik tamoyiliga asoslanadi. Bunda tahlil va haddan oshish orasidagi farq aniqlab berilishi lozim. Tanqidiy fikrlashga izn fikrlash uchun chinakam maqsad bo'lgan do'stona hamda samarali sharoitda beriladi.

Rang-baranglik. Talabalarning fikrlash jarayonida turli fikrlar va g'oyalar paydo bo'ladi. Rang-barang fikr va g'oyalar yakkayu-yagona javob mavjudligi haqidagi tasavvur bartaraf qilingan chog'dagina yuzaga keladi. Fikrlarni ifoda qilish chegaralanganda talabalarning fikrlashiga chek qo'yiladi. Faqat birgina javob mavjud bo'lgan taqdirda xilma-xil vosita va jarayonlardan foydalanish joizki, uning yordamida talabalar ana shu javobni topa olsin.

Faollik. Tanqidiy fikrlash talabalarning faolligi bilan bevosita bog'langan. Odatda, talabalar sustkash tinglovchilar bo'lishadi, chunki ularda o'qituvchi bilimlari yoki matnda uning bu bilimlari aks etgan, shu tufayli ularning bilimlari o'qituvchi mas'ul degan ishonch shakllanib qolgan. O'quv jarayonidagi talabalarning faol ishtiroki va o'qishlariga o'zlarining mas'ul ekanligiga tayyorligi tanqidiy fikrlashda

kutilgan natijalarni beradi. Talabalarni fikr yuritishga, o'z g'oyalari va fikrlari bilan o'zaro o'rtoqlashishga da'vat etish kabi pedagogik yondashuv ularning faolligini o'stiradi. Mixali Chikjentmixaliy (1975) ta'kidlaydiki, talabalar o'sha murakkab darajadagi o'quv jarayonida faol ishtirok etishsa, bilish jarayonida qatnashganligidan katta bahra oladilar va o'zlarida chuqur qoniqish hissini seza-dilar.

Tavakkalchilik. Erkin fikrlilik tavakkalchilikka asoslanadi. Uning bilim faoliyatida qo'rqmay tavakkal qiluvchi insonlarni rag'batlantirib turish joizdir. Fikrlash jarayonida "ahmoqona g'oyalar" aql bilan tuzilmagan birikma va tushunchalar ilgari surilgan holatlar ham bo'lishi mumkin. O'qituvchi buni o'quv jarayonining tabiiy holati sifatida talabalarga tushuntirishi lozim. Talabalarni tavakkaldan holi bo'lgan, ya'ni g'oyalar qadrlangan, talabalarning fikrlash faoliyatida faol ishtirokini yuqori motivastiyalash imkoni bo'lgan muhitda o'ylash lozimligiga ishonch hosil qilish zarur.

Qadrlash. Tanqidiy fikrlashning omillaridan biri talabalarning fikrlash jarayonini qadrlashidir. Tashkil etilgan fikrlash jarayonida talabalar o'z g'oyalari, tasavvurlarining o'qituvchi tomonidan qadrlanayotganini tushungan holda chuqur mas'uliyat va e'tiborga yarasha javob qaytaradilar. Talabalar o'z fikrlash jarayonini qadrlashni namoyish qilishga harakat qiladilar, unga va uning oqibatlariga nisbatan jiddiy munosabatda bo'la boshlaydilar.

Qimmatlilik. Fikrlash jarayonini tashkil etish davomida talaba ularning fikrlari, o'z tanqidiy tahlili natijalari qimmatli ekanligini ularning ongiga singdirish zarur. O'qituvchi talabalardan muayyan materialni shunchaki qayta ishlashni talab qilganda tayyor qoliplardan, andozalardan holi bo'lishi lozim. Bu esa talabalarda o'zgalar g'oyalarini mexanik tarzda qayta ishlab chiqish eng muhim va qimmatli ekanligiga ishonch hosil qilishga olib keladi. Aslida talabalarga o'z fikri, o'ziga taalluqli bo'lgan g'oya va tasavvurlar qimmatli ekanligini ko'rsata olish zarur. Talabalarning o'zlari ham o'z fikrlarining qimmatbaho ekanligiga ishonch hosil qila olishlari zarur. Ular o'z fikrining tushuncha va masalani muhokama qilish jarayonida o'ta muhim, shuningdek, katta hissa bo'lib hisoblanishini tan olishlari kerak.

O'zaro fikr olishuv. Fikrlash jarayoni talabalarning o'zaro fikr olishuvini ko'zda tutadi. Talabalarning o'zaro fikr olishishi ularning bir-biridan o'rganishdagi o'rtoqchiligiga asos soladi. Talabalardan fikrlovchi sifatida o'zlarida bo'lgan yirik fikr va oddiy xatoga bo'lgan qobiliyatlarini boshqalarga ochib berish talab etiladi. O'zaro fikr olishishda talabalardan diqqat bilan tinglash, o'zining qarashlar tizimini so'zlovchiga zo'rlab o'tkazish va boshqa so'zlovchilarni tuzatib turishdan o'zini tiyib turishi ham talab etiladi. Bunga javoban talabalar boshqalarning yalpi fikrlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Keng doiradagi munozara oqibati o'laroq talabalar o'zlariga tegishli bo'lgan g'oyalarni tahlil qilish va uni aniqlashga yanada qobiliyati orta boradi hamda ularni o'z bilimlari va hayotiy tajribalarida yaratgan g'oyalari tizimiga tirkab boradi. Fikrlash jarayonini tashkil etishda uni o'tkazishning bir necha modellari mavjud. Ular:

- o'ziga ishonch hosil qilish;
- ishda faol ishtirok etish;
- o'rtoqlar va o'qituvchi bilan fikr olishish;
- o'zgalar fikrini tinglay olish.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish mualliflari fikrlash jarayonini tashkil etishda idrok qilishning 4 tipini farqlaydilar:

Yaxlitligicha idrok etish. Mavzu yoki fan to'g'risida umumiy bilim beradigan idrokning shaklidir.

Izohli idrok etish. Bu Blum izohlari darajasiga aylandir. Idrokning bu tipida talaba g'oya va hodisalarning o'zaro aloqalarini yoritadi, uning mohiyatini muhokama qiladi, fanning turli sohalariga oid g'oya va axborotlarni hatto tashqi jihatdan bog'liq hodisalarni birlashtiradi.

Shaxsiy idrok etish. Talabalar o'zlarida avvaldan mavjud bo'lgan shaxsiy tajriba va bilimlar tuzilmasini yangi bilimlar bilan bog'lab tushunish jarayoni aks ettiradi.

Tanqidiy idrok etish. Mazmunni bir tomonga qo'yib, uni tahlil qilish, uning nisbiy qimmatini, to'g'riligini, foydaliligini va talabalarning bilishi, tushunishi va qabul qilishi doirasida uning ahamiyatini baholashdir.

Shunday qilib, axborotlarni chorlash, o‘ylab ko‘rish va fikrlash metodikalaridan foydalanish quyidagi muhim vazifalarni echish imkoniyatini beradi:

talabalarga maqsadlarini anglab olishga yordam beradi;

mashg‘ulotlarda faolligini ta‘minlaydi;

samarali munozaraga chorlaydi;

talabalarning o‘zlari savollar tuzishi va uni savol tarzida bera olishi uchun yordam beradi;

talabalarga o‘z shaxsiy bilimlarini ifoda qilishga yordam beradi;

talabalarning shaxsiy mutolaasi motivastiyasini qo‘llab-quvvatlaydi;

har qanday fikrlarga bo‘lgan hurmat kayfiyatini yaratadi;

talabalarda personajlarga bo‘ladigan iztirobini o‘stirishga yordam beradi;

talabalar qadrlanadigan fikrlashga sharoit yaratadi;

O‘zgarishlar sodir bo‘lishiga sabab sifatida xizmat qiladi

talabalarning tanqidiy jalb qilinishiga bir qator umidlar bildiriladi.

Takrorlash uchun savollar

1. “Texnologiya“ tushunchasining lug‘aviy ma‘nosini ayting
2. Texnologik jarayonga ta‘rif bering
3. Pedagogik texnologiyaning mazmun va mohiyatini tushuntiring
4. Pedagogikaning texnologik vazifasini aniqlang.
5. Pedagogik texnologiyaning tarix o‘qitish metodikasidagi o‘rnini aniqlang.
6. Pedagogik texnologiyaning turlari
7. Pedagogik texnologiya jarayonini tashkil etish mezonlari

V. GLOSSARIY

Termin	O‘zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
Davlat ta’lim standarti State education standard	O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni bilan bir qatorda ta’lim standarti asosiy me’yoriy hujjat hisoblanadi.	The Republic of Uzbekistan "Education Law" On the same standard of education as well as the main instrument.
Standart standard	ingliz tilidan tarjima qilinganda «me’yor», «namuna», «andoza», «model» ma’nolarini anglatadi	English translates as ‘the norm’ ‘model’ ‘default’, ‘model’ means
Ta’lim education	o‘quvchilarga nazariy bilimlarni berish asosida ular da amaliy ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, ularning bilish qobiliyatlarini o‘stirish va dunyoqarashlarini tarbiyalashga yo‘naltirilgan jarayon	The theoretical basis of their abilities and skills of the process aimed at the education of their learning abilities and horizons
Dars lesson	bevosita o‘qituvchi rahbarligida muayyan	directly to a specific group of students under the

	o'quvchilar guruhi bilan olib boriladigan ta'lim jarayonining asosiy shakli	guidance of a teacher in the learning process with the main
Bilim knowledge of	idrok etish, o'rganish, mashq qilish va muayyan tajriba asosida xulq-atvor hamda faoliyat ko'nikma, malakalarining mustahkamlanib, mavjud bilimlarning takomillashib, boyib borish jarayoni	perception, learning, training and specific experience and behavior on the basis of skills, strengthened, and the available information to be improved and enriched process
Ta'lim jarayoni education process	o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida tashkil etiluvchi hamda ilmiy bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon	teachers and between the students and the educational process aimed at the development of scientific knowledge
O'quv dasturi the science curriculum	ta'lim muassasalarida o'qitilishi yo'lga qo'yilgan hamda o'zida muayyan fan sohasi bo'yicha umumiy yoki mutaxassislik bilim asoslarini jamlagan manba	education programs and specific expertise in the field of science or knowledge bases, including source
Ta'lim mazmuni The content of education	davlat ta'lim standartlari asosida belgilab berilgan hamda ma'lum sharoitda muayyan fanlar bo'yicha o'zlashtirilishi nazarda tutilgan ilmiy bilimlar mohiyati	determined on the basis of the state educational standards and specific terms the nature of scientific knowledge provided by the development of specific subjects
Didaktika	ta'lim nazariyasi: yunoncha	Learning Theory: Greek

didactics	«didaktikos» “o‘rgatuvchi”, «didasko» esa – “o‘rganuvchi” ma’nosini bildiradi	didaktikos "training", didasko - the "investigation" means
person	kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub’yekti va ob’yekti, ta’lim sohasidagi xizmatlarning iste’molchisi va ularni amalga oshiruvchidir	The subject of the training system in the field of education facilities and services, and the doer
state and society	ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlarni tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillaridir	education and training system to regulate and control the activities of carrying out personnel training and guarantee their acceptance
Uzluksiz ta’lim continuing education	malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo‘lib, ta’limning barcha turlari, davlat ta’lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko‘rsatish muhitini o‘z ichiga oladi.	training of qualified competitive basis, all types of education, state educational standards, as well as the structure of the system and its operating environment.
Umumiy o‘rta ta’lim General secondary education	to‘qqiz yillik majburiy xarakterdagi umumiy hamda uch yillik majburiy-ixtiyoriy xarakterdagi o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limidan iborat	the nine-year compulsory nature of the three-year voluntary nature of secondary special and vocational education
Akademik lisey	o‘quvchilarning imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan	students’ opportunities and interests, taking into

academic lisey-	holda ularning jadal intellektual rivojlanishi chuqur, sohashtirilgan, tabaqalashtirilgan, kasbga yo'naltirilgan ta'lim olishlarini ta'minlash maqsadida davlat ta'lim standartlariga muvofiq o'rta maxsus ta'lim beruvchi, yuridik maqomga ega ta'lim muassasasidir	account the rapid development of the intellectual depth sohashtirilgan, differentiated, work-based learning in order to ensure that in accordancye with state educational standards of secondary education, the legal status of education institution
Kasb-xunar kolleji Vocational College	o'quvchilarning kasb-hunarga moyilligi, bilim va ko'nikmalarini chuqur rivojlantiruvchi, tanlab olingan kasb-hunar bo'yicha bir yoki bir necha ixtisosni egallash imkonini yaratish maqsadida tegishli davlat ta'lim standartlari doirasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini beruvchi, yuridik maqomga ega ta'lim muassasasidir	students of vocational aptitude, knowledge and skills to develop a deyp chosen profession in order to create one or more special placye within the state educational standards of secondary special and professional education, the legal status of education institution
Oliy ta'lim higher education	o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi negiziga asoslanib, ikki bosqich (bakalavriyat hamda magistratura)da tashkil etilib, mutaxassisliklar yo'nalishlari bo'yicha xalq xo'jaligining	based on secondary vocational education, two-stage (bachelor and master), where the various branches of the specialty areas of public higher education and

	turli sohalariga oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlaydi. Oliy ta'lim muassasalariga talabalar qabul qilish davlat grantlari negizida va pullik-shartnomaviy asosda amalga oshiriladi	training. Institutions of higher education students to receive grants from the state and paid on the basis of the treaty on the basis of
Bakalavr bachelor's	mutaxassisliklar yo'nalishi bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, ta'lim olish muddati kamida to'rt yil davom etadigan tayanch oliy ta'lim	specialties in the direction of basic and applied knowledge, training will continue for at least four years of higher education
Magistr master's	aniq mutaxassislik bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, bakalavriyat negizida ta'lim muaddati kamida ikki yil davom etadigan oliy ta'lim bo'lib, magistraturadagi tahsil yakuniy klassifikasion davlat attestatsiyasiga muvofiq olib boriladi	bachelor of basic and applied knowledge, on the basis of a bachelor timeout will continue for at least two years of higher education, master's studies are carried out in accordance with the certification of the final state klassifikasion
sciencye	yuqori malakali mutaxassisni tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiqaruvchi bo'lib, «kadrlar tayyorlash milliy tizimida	highly qualified specialists and manufacturer of advanced educational and information technologies, and the development of society and the nature of the system of training of

	tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari to'g'risidagi yangi fundamental va amaliy bilimlardan foydalanishni, yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tarkibini shakllantirishni, ulardan ta'lim tizimida unumli foydalanishni, shuningdek, kadrlar tayyorlash jarayonining ilmiy tadqiqotlar infrastrukturasi yaratish, ta'limning axborot tarmoqlarida foydalanish uchun bilimning turli sohalari bo'yicha axborot bazasini shakllantirishni hamda ilmiy tadqiqotlar darajasiga yangicha qarashlar zahirida yosh olimlarning, ilmiy-pedagogik xodimlarning ijtimoiy mavqei va obro'sini oshirishni va shu kabilarni qamrab oladi	national laws on the use of new fundamental knowledge and practical development of highly qualified scientific and scientific-pedagogical staff, education system effectively use, as well as the training process to create a research infrastructure, education, information networks and the development of the knowledge base of knowledge in various fields of scientific research is the basis for new approaches to the level of young scientists, scientific, educational, social status and reputation, and will not cover, etc.
Malaka qualification	deganda muayyan harakat yoki faoliyatni bajarishning avtomatlashgan shakli tushuniladi. Umumiy ko'nikma va malakalarga o'g'zaki va yozma nutqni	Understanding the form of automated means to perform a certain action or activity. General knowledge and skills in oral and written speech, reading

	bilish, axborot materiallaridan foydalana olish, o'qish, manbalar bilan ishlash, referat yozish, mustaqil ishini tashkil etish kabilar kiradi	materials, resources, the organization of independent work of abstract
Tarix nazariyasi the theory of history	asosiy tushuncha, qoida, qonunlar va nazariyani ilmiy asoslab beradi	The basic concepts, principles, laws, and scientific theory
research experiment	bu nomidan ham ma'lum u ma'lum yo'nalish yoki mavzuni olib uni atroflicha o'rganib tadqiq qilishga asoslangan	This is also known that a certain direction, or on behalf of a theme based on a thorough examination of it
educational experiment	bir vaqtning o'zida bilimlar manbai, o'qitish uslubi va ko'rgazmalik turi bo'lib hisoblanadi. O'quv eksperimenti sub'yektiv yangilik bo'lgan hodisalarni, qonuniyatlarni kashf etish uchun xizmat qiladi.	at the same time a source of knowledge, learning style and the type of the exhibition. New educational experiment of subjective phenomena, in order to discover the laws.
teaching technology	o'quv jarayonini texnologiyalashtirish-ni butunligicha aniqlovchi tizimli kategoriya. Texnologiyalarning barcha, boshka tushunchalarini belgilash uchun sinonim sifatida ta'lim texnologiyasi,	educational process technologiyalashtirish whole detection system category. All other terms of the technologies used as a synonym for the technology, such as technology training

	o'qitish texnologiyasi kabilarni ishlatish mumkin	
technology training	birinchidan, pedagogik texnologiyalarning jarayonli harakat aspektini anglatadi. Bu ta'lim jarayoni-ning o'zgaruvchan sharoitlarda, ajratilgan vakt davomida istikbolashtirilgan natijalariga kafolatli erishishga va aniq ta'lim-tarbiya jarayonlarini amalga oshirishni instrumental ta'minlov-chi usul va vositalarning tartibli birligini o'zida mujassamlashtirilgan ta'lim modelini ishlab chiqish va amalga oshirishning texnologik jarayonidir; ikkinchidan, pedagogik texnologiyalarning jarayonli - bayonli aspektini ifodalaydi. Bu maksadni amalga oshirish va istikbolda belgilangan natijalarga erishish bo'yicha pedagogik xamda o'kuv faoliyati loyixasini bajarishning bayonidir (texnologik xarita)	First, try to procyess technologiyes aspect. It is in the procyess of changing conditions during the allotted time to achiyeve guaranteyed results istikbolashtirilgan and specific education and training to support the implementation of the procyess of instrumental embodiyes the unity of the methods and procyedures of the educational model in the development and implementation of technological procyesses; Second, teaching tenologiyalarning procyess - represents an aspect of the statement. Realization of this goal and the level of achiyevement of the results statement of the implementation of the pedagogical and educational activitiyes of the project (technology

		map)
Education Technology	pedagogik texnologiyalarning ilmiy aspektini belgilash uchun ishlatiladi. Bu (fan predmeti), “texnik va inson resurslarini xamda ularni, o‘z oldiga ta’lim shakllarini optimallashtirish vazifasini ko‘yuvchi xamkorligini hisobga olgan xolda dars berish va bilimlarni o‘zlashtirishning barcha jarayonlarini yaratish, ko‘llash va belgilashning tizimli usuli	pedagogical technologies are used to determine the scientific aspect. (Science subject), "the technical and human resources and forms of education and self-optimization function in detail, taking into consideration the interaction and the development of knowledge in all areas, and systematic method of determining
the education system	o‘zaro uzviy bog‘langan va birgalikda umumiy funktsiyani bajaruvchi elementlar to‘plamiga aytiladi. Ta’lim jarayonini bir tizim deb karaydigan bo‘lsak, uni tashkil etuvchilari, ya’ni elementlariga quyidagilar kiradi: ta’lim maksadi, o‘kuv maksadlari (kutilayotgan natijalar), ta’lim beruvchi, taxsil oluvchi, ta’lim mazmuni, ta’lim metodi, ta’lim shakli, ta’lim vositalari,	are closely linked together and a common set of elements that perform the function it. The education process as a unified system, its components, which include the following elements: The purpose of education, the educational objectives of the (expected), education, studying, learning content, teaching methods, training, education, monitoring and

	nazorat va baxolash. Ta'lim jarayonini loyixalashtirishda yuqorida sanab o'tilgan elementlardan birortasi e'tibordan chetda kolsa yoki noto'g'ri tanlangan bo'lsa, tizim ishlamaydi, ya'ni ta'lim jarayoni oldiga ko'yilgan mak-sadga erishilmaydi	evaluation. The education procyess designed to marginalize any of the above-mentioned elements indispensable or incorrectly, the system doyes not work, that is achiyeved tonight forcibly took him to mak
educational procyess	ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining belgilangan maksadga karatilgan xamda oldindan ko'zlangan natijaga olib boruvchi o'zaro faoliyati	the recipiyent of education and training purposes as wyell as the activitiyes leading to the preliminary results
social Development	murakkab texnika bilan ishlay oladigan, ishlab chiqarish jarayonining moxiyatini to'lakonli anglash imkoniyatiga ega, favkulodda ro'y beruvchi vaziyatlarda yuzaga kelgan muammolarni ijobiy xal eta oluvchi malakali mutaxassisga bo'lgan ijtimoiy extiyoj ta'lim jarayonini texnologik yondashuv asosida tashkil etishni takozo etmokda	capable of working with complex equipment, the production procyess are evolving, which is being able to understand to'lakonli disaster situations, be able to resolve the problems caused by qualifiyed specialists, social demand in the education procyess of the organization on the basis of the technological approach wyedges Cooperative
modern pedagogical	ma'lum ilmiy asosga, kontseptsiyaga tayanish,	relying on sciyentific policy, systematic, part of

criteria	tizimlilik, o'kuv-tarbiya jarayo-ni va kislarning o'zaro mantiqiy bog'liqligi, samaradorlik, ta'lim standartlariga erishishni kafolatlash, sarflash talab kilinadigan vakt, kuch va vositalarning me'yor darajasi ekanligi, boshkalar tomonidan kayta amalga oshirish mumkinligi	the educational and training procyess and the mutual logical dependencye, efficiyency, and to guaranteye the achiyevement of educational standards, required to spend time, energy, and means that the level of principle, others can be re-implementation of the
modern educational technology forms	ijtimoiy hodisa, nazariy fan, o'kuv fani, ta'lim tarbiya tizimi, ta'lim tarbiya jarayoni, pedagogik faoliyat va uning metodikalari, aloka-dor fanlarning ilmiy tadqiqotsohasi	on social worker, theoretical sciencye, teaching sciencye, education system, educationon training, teaching and methods, exchange-dar disciplines on on fiyeld on sciyehtific research
method	grekcha so'z bo'lib, yo'l, axlok usuli ma'nolarini bildiradi. Tabiat va ijtimoiy xayot hodisalarini bilish, tadqiq kilish usuli, faoliyat, harakatning yo'li, usuli yoki kiyofasi, shakli ko'rinishi	the Greyek word , which means the method of drying . To know the nature and social life event , research facilitiyes , method of operation , movement , or the appearancye of shape looked

methodological	metodikaga tegishli, kat'iy ketma-ketlikka, tizimga, ilgaridan o'rnatilgan rejaga aniq rioya qilish	methods , strict sequencye , the system previously installed to comply with cyertain plan
methodical	biror ishni maksadga muvofik o'tkazish metodlari, yo'llari majmuasi	a transfer of appropriate methods
the methodology	bilishning ilmiy metodi xakidagi ta'limot. Biror fanda ko'llanadigan metodlar majmuasi	to know about the sciyyentific method of teaching . A complex of methods used in sciyyencye
teaching method	o'kituvchining o'kuvchi-talabalar bilan mun-tazam ko'llaydigan, ularga o'z akliy kobiliyatlarini va qiziqishlarini rivojlantirish, bilim va ko'nikmalarni egallash xamda ulardan amalda foydalanish imkonini beruvchi ish usuli	teacher 's students for students with general - regular assignment , their mental capabilitiyes and interest of settling the development of knowledge and skills as wyell as allowing you to use them in practicye
style	biror narsa, hodisa, jarayonni o'rganish yoki amalga oshirish tartibi	any event , the implementation of the learning procyess or
purpose	inson xamma sohada yo'l, usul, vositalardan foydalanib, zarur faoliyatni amalga	all the way in the fiyeld of methods , tools , carriyes out the necyessary

	oshiradi. Demak, avval maksad paydo bo'lsa, keyin muvofik, mavjud imkoniyatlarga suyanan xoldagi faoliyat kelib chiqadi	activities . Therefore , the first objective , then , based on the potential outnumbered arising
innovation	(inglizcha so'z bo'lib "in"- yangi, "vatsion" kiri-tish, ko'llash, tatbik etish) yangilanishni, o'zgarishni joriy etish, kiritish jarayoni va faoliyatini anglatadi	(The English word " in " inputs , " vera " Access teyeth , applying the lake) to update , change , the introduction of the printing process and
production	kadrlarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojni shuningdek, ularning tayyorgalik sifati va saviyasiga nisbatan qo'yiladigan talablarni belgilovchi asosiy buyurtmachi, kadrlar tayyorlash tizimini moliyaviy va moddiy-texnika jihatdan ta'minlash jarayonining qatnashchisichisi	training and social needs as well as the level and quality of their prepared defining the basic requirements to the customer , financial and material - technical provision of training process qatnashchisichisi
the ability to	shaxsning muayyan harakat yoki faoliyatni tashkil eta olish qobiliyati	a person 's ability to reach a particular action or activity

VII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

10. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
11. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
12. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
13. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
14. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.
15. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” “O‘zbekiston”, 2021.- 464b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

16. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 22 yanvar “2022 - 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni.

18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 26 sentyabr “Oliy ta’lim muassasalariga kirish uchun nomzodlarni maksadli tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ-3290-sonli Qarori..

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 dekabrda “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik liseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-4910-son Qarori.

12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 1 iyundagi “Akademik liseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida” 296-son Qarori.

Sh. Maxsus adabiyotlar

33. Ahmedov B . O‘zbekiston tarixi manbalari. (Qadimgi zamon va o‘rta asrlar):Tarix muallimlari, talabalar va yuqori sinf o‘quvchilari uchun qo‘llanma.- T.:“O‘qituvchi”,2001.-352 b.

34. Jo‘rayev R.H., Zunnunov A. Ta’lim jarayonida o‘quv fanlarini integratsiyalashtirish omillari. O‘qituvchilar uchun o‘quv qo‘llanma. -T.: Sharq, 2005.-80 b.

35. Ochilov M. Muallim- qalb me‘mori. -T.: O‘qituvchi, 2001.-430 b.

36. Baubekova G. Pedagogicheskoye masterstvo.- T.,2000.

37. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A.Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.

38. Imomnazarov M., Eshmuxamedova M. Milliy ma’naviyatimiz asoslari. - T.: Toshkent islom universiteti.- 2001.

39. Ishmuhammedov R. O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubi. - T.: RBIMM, 2008. - 68 b.
40. Ishmuhammedov R.J, Abduqodirov A., Pardayev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari o'qituvchilari, tarbiyachilari, guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar). - T.: Iste'dod, 2010. - 140 b.
41. Kodjaspirova G.M. Pedagogika v sxemax, tablisax i opornyx konspektax. / M.: Ayris-press, 2006.
42. Tolipov U., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. - T.: 2006.
43. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumta'lim maktabida o'qitish metodlari - T.: O'qituvchi, 1990. - 229 b.
44. Golish L.V. Faol o'qitish usullari: mazmuntanlash, amalga oshirish. Ekspress qo'llanma. - T.: TESIS, 2001. - 38 b.
45. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. - T., 2003.
46. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. - T.: Fan, 2005. - 205 b.
47. Safin D.V., Musina R.G. Ta'lim berish va o'qishning interfaol usullari. O'quv qo'llanma. - 1-modul. Interfaol o'qitishning nazariy asoslari. - T., 2007.
48. Yo'ldoshev S.V. Tarix o'qitish metodikasi. Darslik. Farg'ona. "Classic" 2022.
49. Bhuvan Garg. Teaching of history. India. New Delhi.: Rajat publications. 2010.
50. James B. M. Schick., Teaching History With a Computer: A Complete Guide for College Professors. USA. 2009.
51. Ispolzovaniye informatsionnykh texnologiy v obuchenii istorii i Obshchestvoznaniya. - M., 2009.
52. Grinin L. Ye. O stadiyax evolyusii gosudarstva. Problemy teorii // Istoriya i sovremennost. 2006. №1.

IV. Internet saytlar

33. <http://yedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi
34. <http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
35. <http://lib.bimm.uz> – Oliy ta’lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish bosh ilmiy-metodik markazi
36. <http://ziyonet.uz> – Ta’lim portali Ziyonet
37. <https://tarixinstituti.uz/uzb/> / Bo‘limlar
38. <http://www.istedod.uz> - “Iste’dod” jamg‘armasi sayti
39. <http://www.yedunet.uz> - maktablar, o‘quvchi va o‘qituvchilar sayti.